Шоатта 25 февраль
№ 24 (4349).
Мах 2 кеп.

Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

СИХА А ДИКА А ХЬАЛЪЕ ГІИШЛОШ

Нохч - ГІалгІайчен гІишлошъераша дош деннад Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дузаш 80 эзар квадратни метрал кІезигагІа доацаш нах чубаха цІенош хьалде, дуккха промышленни культурно - бытовойи объекташ эксплуатаце дІачуяла.

ХІанз уж доккхий дехкараш толамца кхоачашдара тІагІертта къахьегаш я гІишлошъеча организацей коллективаш, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш.

Нохч - ГІалгІайчен гІишлошъераштa дика довзаш да Ленина орден делаеча № 7 йолча специализированни треста чуйоагІача Грозненски монтажни управлене коллектива гІулакхаш. Ер кхоалагІа шу да монтажникаша ритмично болх бу, дика толамаш даьхар цар пятилетка хьалхарча шера а. Цар говзача кулгаша дукха керда объекташ хьалъяьй Грозненски химически комбинате, нефтемаслозаводе, кхыча предприятешка. Иштта дика болх беш я из коллектив укх шера а.

Массехк шу хьалха е а йоагІаш критика йора монтажникашта, бІаргчача управлене зе деш болх бара. Бакъда, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша техкар производственни гІулакхаш. Партийни организаце инициативах вІашагІъеллар экономически анализа общественни бюро. ХІанз хІара бетта баьча балха итогаш а еш хьалха латтача монтажни участкашта совгІаташ тел. Хьадаьр цхьоаггІа дІалаьрхІа а доацаш, совгІаташ лу къаьст-къаьстача технико - экономически хьокхамашка хьежжа — къахьегама овсарле лакхъярга, болхлочун сих хьадаьчунга, баьча пайданга хьежжа.

Болх иштта оттабарах Іалаьмате доккха беркат даьннад. ХІанз участкай кулгалхоша, механизмаехи транспортахи дикагІа пайда эц, дукхагІа йоакхо ю производства кердадар, прогрессивнегІхар юкъеккувлара.

Цхьабакъда, вай республике дукха эц цу тайпара ритмично, рентабельно болх беш йола гІишлошъю организацеш. Масала, Грозне гІишлошъяра йолча 38 организацех дІадахача шерара план кхоачашъяьяц 21 организаце. Къаьстта эсала лел нах чубаха цІенош хьалделга.

Республика районашка а укх шера йистедала дезаш дукха гІирсаш да. Орджоникидзевская яхача станице бархІ квартира йола цІенош соакка хьалдаь яла езаш яр «Грозпромстрой» треста № 8 йола гІишлой-монтажни управлени. Уж цІенош хІанз а хьалдаь довла гаьна да. Укх шера хьалхарча квартале дІахийцача шовакъа эзар сомах пайда эца безача, байнача бетта ши эзар сома а болх баьбац. Из болх эсала лелабу Урус-Мартана районе нах чубаха цІенош хьалдеча № 9 йолча гІишлой-монтажни управлене а. Цу тайпара болх беш йола организацеш кхы а дукха я.

Укх шера керттерча подрядни организацей гІишлой - монтажни балхий планаш 20 процент йоккхагІа я пятилетка хьалхарча шера кхоачашъяьрел.

Цхьабакъда, хІаьта а дуккхача организацей кулгалхоша, партийни организацеша гІишлошъераш оарцагІбахац дІадахача шерагара укх шерага яьнна объекташ хьалхарча квартале хьалъяь йоахилга Іалашдара. Ледара лел балхаш укх шера йистеяха езача объекташка а. Хьалхарча аргІанна уж Іалашъяц эшаш йолча наьхен материально - технически ресурсашца, оттаь графикаш телхаю, болх брак йолаш бу.

Уж соахка хинна гІалаташ юха а хІана дувлийт, гІишлошъеча организацеша кхоачаш хІана яц паччахьалкхен планаш?

ГІишлошъеча организацей балха къаьстта чІоагІа новкъарле ю материально - технически Іалашо во хиларо, моттигера гІишлой материалаш: кирпишк, кІир, гипсоплиташ, кхы яраш а ца тоъаш хиларо. Бакъда, хІаьта а гІишлой площадкашка Іалаьмате дукха материалаш йоаю лерттІа доал ца дар, во лоаттаяр, нийса учет ца лелаяр бахьан долаш.

ГІишлой - монтажни управленей цхьаболча кулгалхоша, партийнии профсоюзнии организацеша хайра йоакхо яц болхлой къахьегамей бытеи хьалаш тоадара. Болхлой дуккха хувцалуш хиларехи, хІаьта уж дуккхача организацешка ца тоъаш хиларей керттерча бахьанех цаІ из да.

ГІишлошъеча организацей болх лерттІа дІабахьара чІоагІа Іаткъ планировани ечеи проектно - сметни документаци кийчъечен дукха гІалаташ хилар. Масала, «Грознефтехимремстрой» треста капитальни хьалъе езаш соахка плана юкъейихьа хиннача объектех аханел кІезигагІа яраш мара проектно - сметни документацеца Іалашъяьяпар. БІарччача шера хьаухар чертежаш. Цул а совгІа 1967 шера январь бутт дІаболалуш кхы а 19 объект яр документаци йоацаш.

ГІишлошъяра трестийи управленейи кулгалхоша цІенхаштта тоаде деза автотранспортах, машинехи механизмехи пайда эцилга. ХІанз дукха моттигаш хул автотранспорт ца тоъаш, хІаьта а геттара во пайда эц шоашка йолаш йолча транспортах, дукхагІча хана цхьан сменах мара болх бац цо. «Грозпромстрой», «Грозхимнефтестрой», «Чечингсельстрой» тресташка 69 башенни кран я, царех 49 цхьан сменах мара болх беш яц, ерригача автомобильни кранаша цхьан сменах болх бу.

Советски Іаьдала юбилейна шера тІанийца доккхий декхараш кхоачашдара, республика гІишлошъяра организацей болх тоабара, гІишлош дика а сиха а хьалъяра даим новкъостал де а гІишлой организацей болх кІоаргга тахка а Іомабе а беза парте горкомаша, райкомаша, къахьегамхой депутатий Советаша, юххьанцарча партийни организацеша.

Къаьстта теркам тІабахийта беза гІишлошъерий къахьегама дисциплина чІоагІъяра, юбилея сийна болхлошта юкъе шерра яхь йоаржаяра. ГІишлошъяра организацей кулгалхоша дукхагІа йоакхо е еза болхлой къахьегамеи бытеи хьалаш кхоачашдара, капитальни гІирсаш хьалдара оттаяь планаши тІанийца декхараши кхоачашдара оарцагІбаха беза берriга гІишлошъераш. Цу гІулакха чІоагІа лоархІаме да материалехи средствиехи кхетамца пайда эцар, транспортагеи механизмашкеи шин сменах болх байтар.

ГІишлой материалий управлене кулгалхоша лерттІа вІаштІехьбаккха беза кирпишк, кІир, гипсоплиташ, кхыйола а материалаш арахеца предприятей болх, лакхъе еза цар дикал.

ЦІенхаштта терко е еза планировани ечеи проектно - сметни документаци кийчъечеи организацей болх тоабара.

ГІишлошъеча хІара объекта, бригала болхлоша гІирсаш дика а сиха а хьалдара, материалий кхомбара тІехьа къовсам лоаттабе беза, шерагІа йоаржае еза хьалха латтарий опыт, дикагІа пайда эца беза кердачох.

Октябра юбилея сийна тІанийна декхараш кхоачашдар республика гІишлошъерий сийлен декхар да. Цулухьа ерригa торонаш оарцагІъяьха къахьега деза цар шоай дош кхоачашдара.

СИЙЛАХЬЧА ДЕННА — СОВГІАТАШ

Сийлахь - йоккхача Октябрьски Социалистически революце 50 шу дизара сийна кийчо яра дош дувлаш укх деношка КПСС Ленински райкома пленум хилар.

Юбилейни шера партийни организацешта хьалхашка латтача декхарех доклад йир КПСС Ленински райкома хьалхарча секретара нов. Мехведева.

Докладчико а пренеех къамаьл даьраша а белгалдаьхар юбилейни шера яьржача социалистически яхье карагІдийннараш, долаш дола кхоачамбоацараш, хІаьта уж дІадахара наькъаш.

Лийцача дешах шерра соцам тІанийцар пленумо.

Советски Іаьдала 50 шу

МАРТ БЕТТА ЧОТАХ

Лакхача къахьегама толамашца чакхбоаккхаш латт пятилетка шоллагІча шера хьалхара ши бутт Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода коллективо. Укх бетта хьалхарча шин декада план 104,1 процент кхоачашъяьй цо. Планал совгІа арахийца продукци эзараш тоннаш я.

Къаьстта дика къахьегаш я хьалха латта Заханов Ювсапа СаІида кулгалдеча № 43-4 йолча установка коллектив. 13-ча феврале денз тІабоагІача бетта чотах болх беш ба установка технологаш. Планал совгІа арахийца сийрдача мехкдаьтта продукци эзараш тоннаш я. Цул дукха тІехьаюсаш яц цунна яхь лелаю нов. Дегтев керте латта № 25-2 йолча установка коллектив. 19-ча феврале кхоачашъяьй по хьалхарча шин бетта план. Уж къахьегама темпаш кхы а лакхъеш болх беш ба установкай технологаш.

Б. МАГОМЕДОВ.

ДЕЗАЧА ЦІЕЙ СИЙНА

Чухнахьа дувха барзкъаш, майкаш, иштта кхыйола продукци арахецаш я Грозненски швейно - производственни объединене чуйоагІа галантерейно - трикотажни фабрика коллектив. Шоай декхарех дика лоархІабу трикотажникаш. Январь бетта еррига продукци арахецара план 104,5 процент кхоачашъяьй цар, къахьегама овсарле лакхъярах, бедал кхоярах паччахьалкхенна кходаь ахча массехк эзар сом да. Ер шу долалуше а керда издели кийчъяьй — маІача наьхен берийн спортивни хачеш. Укх шера 150 эзар хачи арахецаргйолаш я. Рационализатораш дукха ба фабрике. хІаьта царех дикагІбараш ба Бексултанов Імран, Козыренко Алла, Тимошенко Полина. Шоей производственни заданеш 120 — 125 процент кхоачашъю трикотажникаша А. Салтыковас, В. Балаянца, Д. Галаевас, Н. Котиковас, дуккха кхычар.

Октябра 50 шу дузача денна сийлен совгІаташ кийчду фабрика коллективо. Пятилетка шоллагІча шера задани ткъоалагІча декабре кхоачашъе лерхІ цо.

Р. АУШЕВ.

Юртбоахама инвентарь кхашкерча балхашта кийчъяра боккха теркам тІабохийт Грозненски района № 1 йолча шурий совхоза механизатораша. ХІанзле ремонт яь яьннай 40 сеялка, хІаьта тоаянза шиъ мара яц. Совхоза тракторно - полеводчески бригадаша вІашчтІахьожам лоаттабу. Механизаторех латтача комиссе гучадоах юртбоахама инвентара ремонт еча нийслу кхоачамбоацараш, новкъостал ду уж балха юкъера дІадаха. Комиссе иштта вІаштІехьдаькхад цхьаннахьа ца эшаш а кхыча бригаде кхоачам хиллал йоацаш а нийслу оатхалаш дІа-юха телилга.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа) совхоза керттера инженер С. И. Водовозов, совхоза халкъа контролерий группа член сварщик А. Ф. Стрижак, юртбоахама машинашта ремонт яра слесарь Х. В. Довлетмурзаев ремонт яь йистеяьннача юртбоахама инвентарага хьожаш ба.

И. Плиева сурт.

БІАЬСТАННА КИЙЧЛУ

Дукха ха йисаяц юбилейни шера бІаьсти хьакхачеи механизатораша шоай машинаш кхашка арахеи. Советски Іаьдала 50 шу дузача шера юртбоахама культураш чІоагІа хьувкъаяра тІехьа къовсам боаржабеча лоархІамерча ханна кийчо еш техникана мишта ремонт ю хьахьонх 1967 шера 20 февралерча статуправлене даннеша.

ХІанзле республика колхозашкеи совхозашкеи 2376 трактор е хІара иттанех ийс кийча я.

Гуйрана - Іан замалахь ремонт яра план кхоачашъяьй Ачхой-Мартана, Ведана, Гудермесски, Ножай - Юрта районий боахамаша.

Цхьабакъда, МалгІабика, Наьсарен, Шелковской районашка дукхагІа йола тракторaш хІанз а мастерскойшка я.

Февраль чакхбоалаш латт. ХьатІахулача бетта кхашкарча балхашта кийчо яь довла деза республика боахамаш.

1967 ШЕРА 20 ФЕВРАЛЬ ТІАНХОАЧАШ ТРАКТОРАШТА РЕМОНТ ЯРАХ ЙОЛА СВОДКА

(Гуйран-Іан замалахь ремонт яра план процентащца)

РАЙОНАШ	
1. Ачхой - Мартана	100
2. Ведана	104
3. Грозненски	97
4. Гудермесски	114
5. МалгІабика	79
6. Надтеречни	71
7. Наьсарен	86
8. Наурски	95
9. Ножай-Юрта	107
10. Советски	89
11. Сунженски	87
12. Урус-Мартана	95
13. Шаьла	89
14. Шелковской	81
«Грозвино» объединене совхозаш	86
Скотооткорма треста боахамаш	77
Еррига республике гІолла	90

Советски Іаьдал этта 50 шу дузача денна сийленца накъабахара къахьегама вахте а этта керда социалистически декхараш тІанийцад Грозненски нефтемаслозавода къахьегамхоша. Укх деношка а хьинаре болх беш ба уж. Заводе дикагІчарех я нов. Горьковой Дмитрий керте латта № 40 йолча установка коллектив. Январь бетта план 107 процент кхоачашъяьй установка операторaша. Планах лаьрхІачул совгІа арахийцай эзараш сома маьха йола мехкдаьтта продукташ.

Кхы а дикагІа дІаболабаьб установка болхлоша февраль бутт. Планах лаьрхІачул совгІа 220 тонн парафин арахийцад операторaша, маьхера мехкдаьтта продукташ къоастаяра план хІанзлехьа ши процент тІехкхоачашъяьй.

Денгара денга дикагІа къахьегаш ба нн. Петров Виктори Низовской Николайи керте латтача сменай операторaш.

Р. АУШЕВ.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа) воккхагІа вола оператор Н. Низовскойи, операторaш Т. Гумерови, А. Санегини.

И. Плиева сурт.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

ВорхІ шера план ка маьхала а йоалаш кхоачашъяра юкъе хьинаре дакъа лувцарахи мехка культурно - сердалон учреждененшка дуккхача шерашка, беркат а дувлаш болх барахи СССР Лакхехьарча Совета Президиумо 1967 шера 22 февралерча Указаца СССР орденаши медалеши еннай культурно - сердалон учреждений 1624 болхлочоа.

Ленина орден еннай 27 сага, Къахьегама ЦІеча Байракха орден — 223, «Знак Почета» яха орден — 408, «За трудовую доблесть» яха медаль — 500, «За трудовое отличие» яха медаль — 466 сага.

ХАЛКЪА БИЦЛУРГБАЦ УЖ

Самардийнахьа дукха нах гулбелар Грозне Къилбаседа районерча кашамашка. Дай-мехка тІом латташ шоай са ца кхедеш фашисташца латаш байна советски бІухой боахк укхаза дІабехна. Вежарий наша тІа гранитах хьаьча пьедестала тІа бІухочун сурт латт. Белажах Іоалла автомат а йолаш бе каска а йоаллаш плащ-палатка тІанхелла латт бІухо.

Советски Эскарви ТІема Форда Низийи 49 шу дездеча дийнахьа укхаза дІабехна боахкача. Даьхе лорвеш байнарий сий деш эзараш грозненцаш баьхна хилар. Памятника юхе гІолла сийлен ха оттадир Грозненски тІема гарнизона бІухоша. Дийнахьа 12 сахьат доалаш памятника юхе зизай корсамаш Іоехна болабелар Грознерча Ленински, Октябрьски, Заводской, Старопромысловски районашкарча предприятей, заводий, фабриний коллективаша бахкийта викалаш. Царна юкъе бар хьехархой, инженераш, болхлой, мехкдаьттахой химикаш, иштта кхыча профессей нах. Зизай корсамех хьерчача ленташ тІа укх тайпара йоазонаш дар: «Сийле хийла шун, еза Даьхе бахьан байнараш», «ЦІанкха бицлургбац тхона байна турпалаш».

Цхьабараш дІаухашше керда делегацеш тІаухаш массехк сахьата нах лаьттар памятника юхе.

Байнача бІухошта Грозне кхыча моттигашка латтача памятникашна а зизай корсамаш ехкай къахьегамхоша. Байнарий сийдеш зизай корсамаш ехкай Октябрьски районе Павла Мусорова цІерахча майда тІа латтача памятника юхе, Старопромысловски районе, республика кхыча городашкеи юрташкеи.

СУРТА ТІА: Грозне байнача бІухой памятника юхе.

Н. Татарова сурт.

КЛУБЕ-АГИТПУНКТЕ

Старопромысловски новкъа водача хана гаьннара бІарг кхеташ да № 37 йола юкъера школа чуулла наькъа дукха гаьна доацаш дагІа лакха цІенош. Укх шера март бетта РСФСР-еи Нохч - ГІалгІай АССР-еи Лакхехьарча Советашка а къахьегамхой депутатий моттигашкарча Советашка а хургдолча хоржамашка кийчо е йолаьча хана хьайийлай укхаза клуб-агитпункт. Цун заведующелла чІоагІваьв цу школа хьехархо Харченко В. А.

Клуб-агитпункт хоза кийчъяь я арахьара а чухнахьара а. Укхаза да харжархошта деша керда газеташ, журналаш, хоржамашта хетадаь а кхыдола а политически литература. «Ленински курсах» яхача стенда тІа хьахьекха я пятилеткаха вай мехка кхоачашде лаьрхІача декхарех йола цифраш, диаграммаш, агитатора уголок я кийчъяь.

ХьалхагІе а оттаьча планах дІахьу болх клубе-агитпункте. План кІоаргга уйла а еш оттаяь я. Цу тІа белгалъяь я хоржамий тематиках йола тайп-тайпара организационни а массови а мероприятеш, партеи правительстваи чурча а арахьарча а политиках, халкъашта юкъерча доттагІалахи ленински къаман политикахи дола а цу тайпара кхыдола а дешаш.

Клубе-агитпункте вІаштІехьдаькхад агитатораша, политинформатораша, хоржамий сайренаш членаша дежурство лелаелга, харжархошта юкъе беш бола политически болх дІаязбеш журнал да, хІаьта агитатораша каст-каста шоай участкашка-квартaлашка харжархошца беседаш ю.

Къаьстта дика кийчъеш чакхъювл клубе - агитпункте харжархошца еш йола массови мероприятеш: лекцеш, харжархой вечераш, политинформаторий беседаш. ХІаьта уж мероприятеш чакхъяьлча гулбеннарашта е кинофильмаш хьокх, е художественни самодеятельноста концерт увттаду. Массови мероприятеш кийчъеча а уж чакхйоахача а хьинаре дакъа лоац, хІаьта иштта харжархошта юкъе, уж бахача моттигашка, кхетама болх бу политинформатораша.

Политинформаторий группана кулгалдеш ва школа завуч нов. Арушанов. Каст-каста информаторашца семинараш а инструктивни совещанеш а ю укхаза. Къаьстта дика болх беш ба информаторaш Н. Т. Ерощенко, А. К. Литвинова, А. О. Новикова, В. М. Сидельникова, А. И. Баранов, кхыбараш. Цар беседашка 80 — 120 саг хул ладувтІаш.

С. КОТИЕВ.

СОВГІАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН, НОВКЪОСТИЙ!

ВорхІ шера план ка маьхала а йоалаш кхоачашъяра юкъе хьинаре дакъа лувцарахи мехка культурно-сердалон учреждененшка дуккхача шерашка, беркат а дувлаш, болх барахи СССР Лакхехьарча Совета Президиумо 1967 шера 22 февралерча Указаца орденаши медалаши еннай мехка культурно - сердалон учреждений болхлошта.

Цар даькъе Нохч - ГІалгІай АССР гІолла:

КЪАХЬЕГАМА ЦІЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

Хамидова Асена — Ножай-Юрта района Мескерюртовски юрта библиотека заведующена.

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Богославская Мария Ивановнайна — гор. Грозне Октябрьски районерча № 6 йолча библиотека заведующена.

Савченко Матрена Семеновнайна — гор. Грозне Заводской районерча № 3 йолча библиотека заведующена.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Вахаев Вахий Лемайна — Ачхой - Мартана района Катыр-Юртовски юрта клуба заведующена.

Солтаев Мурада Зайндена — Грозненски района Толстов - Юртовски культура ЦІен директора.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Ибрагимов Эмена—Ведана района Даргински юрта клуба заведующена.

Плиева Лилия Яковлевнайна—А. П. Чехова цІерагІча республикански библиотека йоккхагІча библиографа.

* * *

Дуккхача шерашка, беркат а дувлаш, книжкаш дохкара болх барахи книжкашта пропаганда яра а уж дІадоаржадара а ка маьхала ювларахи СССР Лакхехьарча Совета Президиумо укх шера 21 февралерча Указаца СССР орденаши медалаши еннай книжни торговле болхлой йоккхача группана.

Цар даькъе Нохч - ГІалгІай АССР гІолла.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Москаленко Людмила Владимировнайна — Нохч - ГІалгІай республикански книжни торговле контора № 7 йолча Гудермесски книжни магазина заведующена.

СССР ГІИШЛОШЪЯРА МИНИСТЕРСТВАШ ВІАШАГІЙОХКАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:**

1. Ер СССР союзно - республикански гІишлошъяра министерстваш вІашагІйохка:

СССР еза - йоккхача индустре предприятешъяра Министерство (СССР Минтяжстрой);

СССР промышленни гІишлошъяра Министерство (СССР Минпромстрой);

СССР гІишлошъяра Министерство (СССР Минтяжстрой);

СССР юрта гІишлошъяра Министерство (СССР Минсельстрой).

2. СССР Министрий Совета тІадилла:

СССР Минтяжстроя, СССР Минпромстроя, СССР Минстроя, СССР Минсельстроя кара хургйолаш дІаяла еза предприятеши организацеши къоастаелга:

уж белгалъяь министерстваш вІашагІйохкарца дувзаденна дииза даргдоаца нийсдераш 1967 шера СССР халкъа боахам дегІаккхувлара Паччахьалкхен планаи СССР - Паччахьалкхен бюджетаи юкъехьолга.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1967 ш. 21 февраль.

* * *

ХРОНИКА

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР еза - йоккхача индустре предприятешъяра министралла оттаваьв нов. **Голдин** Николай Васильевич.

* * *

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР промышленни гІишлошъяра министралла оттаваьв нов. **Токарев** Александр Максимович.

* * *

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР гІишлошъяра министралла оттаваьв нов. **Караваев** Георгий Аркадьевич.

* * *

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР юрта гІишлошъяра министралла оттаваьв нов. **Хитров** Степан Дмитриевич.

ЭРГАБАЬККХА ТОАБЕ ПАРТИЙНИ БОЛХ

НОВ. С. В. СИНЕЛЬНИКОВА ДОКЛАД

17 феврале хилар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома V пленум. Пленуме дийцар «Парте Грозненски городской комитета КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъеш беча балхах». Доклад йир парте горкома хьалхарча секретара С. В. Синельникова. Преннех къамаьлаш деш дакъа лаьцар 10 саго.

Лохехьа кепатеха араяьккхай нов. Синельникова доклади пленуме дакъа лоацаш хиннараша даь къамаьлаши.

ТIеххьара городской партийни конференци хиннача хана денз шу совгIа ха яьннай, аьлар докладчика. Йоккха ха яц из, бакъда из хьалйиза я вай парте, дерригача советски халкъа вахаре хиннача лоархIамерча событеех. Из дар КПСС XXIII-гIа съезд хинна шу, кердача пятилетка хьалхара шу, КПСС ЦК сентябрьски (1965 ш.) Пленуме Iилма наькъаца оттаяь экономически реформа практически кхоачашъе йолаяь шу.

Балха стили методаши эргаьха тоа а еш, КПСС горкомо, райкомаша дикагIа тоадир юкхьанцарча партийни организацешта хьалхле лелаелга. Бюрои пленумашкеи дувцаргдола дешаш кийчдеча хьинаре дакъа лоац КПСС членашеи членалла болча кандидаташеи. Царга хьалххехьа а дIакхоачийт соцамий проекташи ювцаргйола кхыйоа материалаши. Цар хьинаре дакъа а лоацаш КПСС горкома пленум хьежар «Боахам хьалбечеи къахьегамхошта коммунистически кхетам лучеи Заводской райпарторганизаце, юкхьанцарча парторганизацей бола лоархIам» яхача дешага. КхоалагIчеи йиълагIчеи пленумашка къоастадир къахьегамеи къахьегамхой бытеи хьалаш тоадара дола партийни организацей декхараш, кадрашта марксистско-ленински образовани ялара гIулакхаш оттадир.

Отчетни хана горкома бюро хьежай города общественни, боахама, культурни вахара тайп-тайпара долча 65 дешага. Парте горкомеи райкомийи бюрой балха практике оамал а хинна дIаэттад боахама, Iилматохкама проблемаш къоастаелга политически гIулакхаца дар. Парте горком, райкомаш, юкхьанцара парторганизацеш кIезига долча хIаман тIехь боахама органашка хьежа гIерташ а цар де дезаш дола хIама шоаш де гIерташ а яц.

Дизза кхетадеш да, белгалдаьккхар докладчика, моллагIча а гIулакха тIехь толам балар юкхьанцарча партийни организацей балха боарамах, цар хьинарах тийша хилар. ХIанз городской партийни организаце 569 юкхьанцара партийни организаци я, царна юкъе 23400 коммунист чувоагIа 402 цеховой организаци, 433 партийни группа а йолаш.

ХIанз аппарата болхлой наха юкъе дукхагIа хул, парторганизацей секретарашцеи мугIаререча коммунистащцеи вIашагIбетталу, коллективашта хьалхашка отчеташ ю, политически доклад аш ю. Горкома бюро хьежар юкхьанцарча парторганизацей балха шин отчетага, балха дика опыт Iомаяреи дIайоаржаяреи 8 дешага.

Масала, дIадахача шера декабрь бетта горкома бюрос белгалбаьккхар къахьегам Iилманца вIаштIехьбоаккхилгеи производственни эстетикеи юкъейоалаяра даькъе вагонни депо коммунистически къахьегама коллектива партийни организаце (партбюро секретарь нов. Мелькумов) баь дика болх. Укхаза коммунисташеи парте боацача активисташеи общественни хьисапе кийчйир техническ и документаци, предприяти вагонашта ремонт яра кердача технологе тIа яккхара болча балха керте а эйттар, мехка йолаш йолча дикагIча опытах пайда а ацаш.

Дика опыт кIезига Iоаяьяц «Старогрознефта» НПУ хьалхарча КПСС XXIII-ча съезда цIерахча мехкдаьтта промысла партийни организаце (партбюро секретарь нов. Шамардин). Цо хIара денна новкъостал ду производствана, наха кхетам балара. КПСС ЦК сентябрьски Пленум хинначул тIехьагIа планированеи экономически стимулированеи кердача хьалашка довлара инициатор а хинна дIаэттар парторганизаци.

Боккха лоархIам бу партийни актива дешара. Керда хержача парторганизацей секретарийи партгруппоргийи города юкъара, отраслеви семинараш яьй. Секретарий дешар дика вIаштIехьдоакх парте Ленински райкомо. Дика семинараш яьй КПСС Старопромысловски, Заводской, Октябрьски райкомаша.

Кадрашца беча балха дешаш дувц докладчико. Городской партийни организацела юкъе ва лакхереи юкъера специальни образовани йола 8606 специалист. Кадрай номенклатурни составага хьежжа кадраш харжара, дIа-юха нийсъяра, царна кхетам балара болх цхьадолча даькъе тоабаь ба. Хьалхле лелаеш йола кадраш политически дешара системе еча занятешта тIаьза я. Марксизма-ленинизма сайрийнарча университете хьайийллай партийно-боахама актива факультет, цига дешаш ва 150 саг.

Кадраш харжара, уж дIа-юха нийсъяра, царна кхетам балара хьалда бола болх бу парте райкомашта, юкхьанцарча парторганизацешта.

Шийн практически балха тIехь горком гIийртай Советий, профсоюзни, комсомольски, кхыча общественни организацей балха халданза лостам тела. Керттера теркам тIаахийтаб боахам хьалбечеи коммунистически кхетам лучеи цар бола лоархIам а бехктокхам а лакхбара. Горкомо дийцар «Старопромысловски райисполкомо Советий депутатагшта хьалхле лелаярах», «Болхлой кагирхой чотах городской комсомольски организаце мугIараш шердарах», «Машиннаькъа узела предприятешка лоаттаеча социалистически яхьаи коммунистически къахьегама тIехьарча боламаи райпрофсожа лелачча хьалхленах» дола а кхыдола а дешаш.

Бакъда, результатий критика а еш мах бича, бакъде доагIа партийно-организационни болх хIанз а КПСС XXIII-ча съездо дIадехараша маяххара ца хилар. Цхьайолча партийни организацеша дитадац советски боахамеи органаша де доагIар шоаш де гIерташ хилар. Масала, кагий боахама дешаш нийслу парте Заводской райкома ден повесткаш тIа. Исполкома хьалхара дешаш къоастадара дукхал яц парте Октябрьски райком а.

Парте горкомои райкомашеи тIаийду юкхьанцарча организацей болх тоабара дола гIулакхаш, уж беъконца йола политически организатораши дуккхача наха кхетам лураши хургйолаш. Цхьабакъда, цхьайолча йоккхийча партийни организацей «Гипрогрознефта», «Грознефтеразведка», «Грознефтегеофизика» яхача трестий балха тIа Iаткъаш да балхах мукъабалийта секретараш ца хилар. ХIанз а кхоачашъяяза я машиннаькъа узле партком хьаярах йола решени.

Дуккха хIама де дезаш латт городской партийни организаце къоначча коммунистий мугIараш дегIаухилга тоадареи царна кхетам балареи хьакъехьа. Вай хIанз а даьлап хIара коммуниста къахьегаме авангардни лоархIам хургболаш, быте цо хьоккхам тергболаш, уставо дIадехараш цIенхаштта леладергдолаш дола хIама.

ДIадаханза да кадраш харжареи уж дIа-юха нийсъяреи гIулакха тIа дола кхоачамбоацараш, хьалхле лелаяра балха тIа йохийтаргйола резерв хьаяьяц. Цхьабола кулгалхой шоай идейно-теоретически боарам лакхбеш бац, наггахьа мара яц коллективашта политически доклад аш, наха кхетам балара бола бехктокхам бицбеннаб царна. Масала, шоаех бенна хинна тешам боабрах гIулакхаш тIара мукъабовлийтар цIеноп деча комбината керттера инженер нов. Клименко, карьероуправлене керттера инженер нов. Ведижев.

Парте городской комитета гу кхоачамбоацараш, кадраш харжара, уж дIа-юха нийсъяра, царна кхетам балара хьакъехьара КПСС XXIII-ча съезда указанеши обкома IV пленума соцами бизза кхоачашбергбола гIулакхаш ду, организационно-партийни балха боарам лакхбара долла хIама ду.

* * *

ЛоархIаме моттиг лоацаш хилар горкома, райкомий, юкхьанцарча партийни организацей балха тIа идеологически балха дешаш, йоах докладчико. XXIII-ча съезда решенешка хьежжа лекторий, пропагандистий, агитаторий семинараш йир. Кадрай марксистско-ленински образовани лакхъяра бола теркам лакхбаьб, халкъа образоване, культура, искусство болхлой декхараш къоастадаьд.

Политически дешара ерригача формашта юкъеэзав 29 эзар совгIа коммунисти парте воаца саги, цул совгIа, царех дикка дола дакъа теоретически семинарашка дешаш а да. 1200 гаргга саг ва марксизма-ленинизма университетеи цун филиалашкеи дешаш. ДIадахача шера 180 гаргга экономически теоретически конференци йир. Уж хетаяьяр В. И. Ленина произведенешта, хIаьта иштта КПСС ЦК сентябрьски Пленумои парте XXIII-ча съездои хьалхашка оттадаьча декхарашта а.

Кагийча нахан мехкараштеи юкъе беча идейно-кхетама балха беш бола теркам лакхбаьб. Дуккха а дукхагIа йолча школашка, кружокашка, семинарашка хьалхле лелае коммунисташ чIоагIбаьб. ДикагIа тоабаьб пропагандистий кадрашца беш бола болх, дикагIа уйла ю уж кийчъяра.

Горкомо техкар «Красный молот» яхача завода, Производственно-товарни контора партийни организацешка экономически дешар мишта латт, Ленински района юкхьанцарча политически школай. Старопромысловски района марксизма-ленинизма дардий школай болх мишта латт. Кадрай марксистско-ленински образоване дош дийцар парте горкоме. Партийни дешара системана юкъехкхуьхь зачеташи экзаменаши елга. Цхьайолча партийни комитеташа партпроса хьалхле лелаяра социологически тохкамаш де доладаьд, халданза болх беш йолча районни семинарий практикана юкъедихьад пропагандисташта педагогикеи психологии хьехилга. Политически литература ца тоъаш хилара лоархIам а баь, дешаш бараштa лаьрхIа газеташ тIа арайоах, радиочу а телевидене а гIолла ювц материалаш.

Из иштта дале а, белгалдаьккхар докладчико, партийни дешар вIаштIехьдоаккхача кIезига кхоачамбоацараш дац. Занятей идейно-теоретически боарам цкъаза лоха хул, лелара кийчбале хул цхьабола пропагандисташ, во пайда ийбу пропаганда гойтареи технически средстваех. Цул совгIа группаш вIашагIъехкача гIалаташ даьд, коммунисташкара хьадехараш лохдаьд, массаза а нийслац партийни дешара эша хьалаш.

Уж а кхыдола а кхоачамбоацараш дIадахара низ тIабахийтаб горкомо, райкомаша, юкхьанцарча организацеша. Цунца цхьана бакъле дезаш да политически дешара, агитационно-массови балха, идеологически фронта кхыча участкашта хьалхле лелаяра цхьайолча йоккхийча предприятешка партпроса кабинеташ ца хилар Iаткъилга.

ДIахо ораторо дувц политически пропаганда дуккхача наха йолча формаех. Городе болх беш я культура 5 университет, 100 совгIа популярни лекторий, коммунистически къахьегама, дикагIа йолча опыта школа. Цу формашта юкъеэза 17 эзар гарга саг ва.

КIезига кхетама болх бац партийни комитетий лекторски группашеи «Знание» яхача обществаи. Цига ва 3000 лектор, дIадахача шера цар йийшай 16 эзар совгIа лекци. Шерра даьржа да цаI дола лекционни цепош, ленински, октябрьски, кIирандийнахьара чтенеш, Iилмахой предприятешка арабовлар.

КПСС горком, райкомаш, юкхьанцара парторганизацеш гIийртай агитколлективай балха боарам лакхбе. Хан-ханнахьа яьй агитаторий городской собранеши семинараши. Масала, дIадахача шера шозза йир агитаторий отраслеви собранеш. Цхьайолча партийни организацешка (крекинг-завод, ГрозНИИ, «Красный молот» яха завод, мехкдаьтта институт, кх.) хьаьй политинформаторий группаш, царца городской семинар яьй.

Нах баххача беш бола политически болх лакхбаьб. Шерра пайда эц улиций, поселкай дезача деноех, цIагIа еш йолча лектореех, кинолектореех. ХIанз дIахьош йолча хоржамий кампане шерра яьржай харжархой клубаш — агитпункташи клубаши.

Тоабеннаб гойтара агитаце чулоацам. Советий Iаьдала 50 шу дуза ха тIакхоачаш городе оттадаьд городеи республикаи промышленносто даькха толамаш, хIаьта иштта пятилетке дола къахьегамхой декхараш хьахьокха монументальни стендаш. Цунца цхьана, гойтара агитаци дIахо а тоае езаш я. Цунца дукхагIа хила деза хьаьдIалари оперативности.

Къахьегамхошта атеистически кхетам луш цхьабола болх бу. Дика ба аьнна белгалбаккха мегаргба быта юкъе керда гIулакхаш, ритуалаш, традицеш кхухьаш КПСС Заводской райкомо беш бола болх. Цхьабакъда атеистически знаней пропаганда хIанз а ма йоагIара дIаьржа а массаза боагIаш бола пайда боалаш а яц.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам луча боккха лоархIам болаш ба литература, искусства, культура учрежденей болхлой. Парте горкомои райкомашеи лакхбаьб творчески интеллигенце беш бола болх. Творчески коллективашка КПСС обкома IV пленума итогех йола коммунистий собранеш яьй, цун решенеш кхоачашъяра йола практически мероприятеш оттаньй.

Цо йиш хилийтар вай писателий, художникий артистий творчески низаш оарцагIдаха а кхотаде а, культпросветучреждеией болх лакхбе, цар низ Советий Iаьдала 50 шу дизараи В. И. Ленин ваь 100 шу дизараи еча кийчонна тIабахийта.

Парте горком школайн интернатийн болх мамогга тоабе гIийртай. Партийни организацеша, педагогически коллективаша кIезига болх бац хьатIакхувча тIехьенна дешар хьехилгеи кхетам лулгеи тоадара. Боккха лоархIам болаш хилар дукха ха йоацаш хинна дешар хьехара преемственноста проблемаех йола хьехархой городской конференци. Эргаьха тоаеш я хьехархошца беча балха формаши методаши. Бакъда дуккхача школай дешара-кхетама балха результаташ хьалха а санна кхоачамбоацаш я. Дуккха бола дешархой шоллагIча шера деша чубус.

Лакхереи юкъерча специальни дешара заведенешкара дешара-кхетама процесс цхьадолча даькъе тоаенна яле а, цар балха тIехь а да цIенхашттара кхоачамбоацараш. Студенташа нийса доаца гIулакхаш леладеш, дисциплина телхаеш, во дешаш, общественни вахара юкъе лелара дакъа лоацаш моттигаш кIезига яц.

Творчески союзий, организацей, дешара заведеней, школай балха еш йола партийни влияни лакхъянза яргйоацаш хилара лоархIам а беш, КПСС горкомо дIадахача шера хьайир культураи искусстваи учрежденей, лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведеней, школай, профтехучилищай партийни организацей секретарий общественни университет. Цо йиш хилийтаргья цу партийни организацей балха чулоацам лакхбе, хIаьта царга гIолла моттигашкарча гIулакхий хьал тоаде а.

* * *

Цул тIехьагIа нов. Синельникова дика доашхаш дувц промышленноста хьалхле лелаяра дешаш. Дуккхача наха юкъе беш болча организаторски политически балха боарам лакхбаро, йоах цо, йиш хилийтар дIадахача шерашкарчул толамагIа боахам хьалбара декхараш кхоачашде. Промышленни производства боарама шера йоагIа план 1966 шера 21 декабре кхоачашйир, планал совгIа арахийцай массехк миллион сома маьха продукци.

Мехкдаьтта доалла моттигаш кийчъяра дикагIа йола методаш юкъейоалаяреи Старогрозненски Брагунски, Октябрьски мехкдаьтта доаллача моттигашка мелови тIоанашкара чIоагIа кIеж етташ мехкдаьтта даккхареи чотах дIадахача шера мехкдаьтта доахача предприятей коллективаша мехкдаьтта 59 процентаи газ 53 процентаи дукхагIа яьккхар.

Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимеи промышленносте производства боарам 10 процент совгIа лакхбеннаб, дукхагIа арахийцад парафин, фенол, спирт, полиэтилен, ацетон, кхыйола продукташ.

Дикка тоаьй арахецаш йола продукци, лакхъяьй машинашъерий къахьегама овсарле. Энергетикаша халданза энергеца Iалашъю республика промышленноста, гIишлошъяра предприятеш, транспорт, юрта боахам. Мухь дIа-юха кхаьъарга дIадоладар лохдара чотах машиннаькъахоша кхояьй 560 эзар сома паччахьалкхеи средстваш. Тоабаьб мебельни, пийгача, моттигерча промышленноста предприятей коллективай болх.

Технически прогресс дIахо яхьара гIулакха юкъе дакъа лоац Iилма-тохкама институташа, проектно-конструкторски институтий филиалаша, кхычар.

ДIадахача шера городской партийни организаце теркам тIабахийтабар предприятеш планированеи экономически стимулированеи кердача системага яха кийчъяра. Отта а яь, кхоачашъеш я ерригача звеной экономически образоване шерра йола программа. Боахам лелабара кердача хьалашка яьннача «Красный молот» яхача заводеи «Старогрознефта» НПУ-еи балха хьалхара итогаш йийцар КПСС горкома бюрои Ленински райкома пленумеи. КПСС горкома бюрои Заводской райкома пленумеи дийцад швейно-производственни объединении мехкдаьтта чакхдоахача а мехкдаьттахиме а предприятей коллективаши балха кердача хьалашка ялара кийчъяра дешаш. Укх шера кердача хьалашка яьннай «Грознефта» объединени еррига а.

Цул тIехьагIа докладчико дувц промышленностеи капитальни гIишлош хьалъечеи къоасталанза дола дешаш а кхоачамбоацараш а. Масала, ялх предприяте кхоачашъянзар паччахьалкхен план, къахьегама овсарле лакхъяра заданеш, ийсне — продукцега дIалодар лохдара заданеш. Хьалха а санна дукха зехьа йоагаю мехкдаьттаца йоагIа газ, хIаьта электростанцеша чIоагIа а коача а доагор доагаду, города санитарни хьал телха а деш. Машиннаькъа транспорто Iалашдац мехкдаьтта чакхдоахача а кхыйолча а заводашкара йоагIа кийча продукци чуйоттилга, тIайоттилга, дIахьолга.

Цхьайолча партийни организацеша лохбаьб производства экономика дешай теркам. Ледара юкъекхуьхь лохерча звеношка боахама расчет.

Готта моттиг йолаш бус гIишлош еча организацей болх. ГIишлош еча 38 организацех 21-не план кхоачашъянзар. Из вашха доагIа эггара хьалха боахама доал хара боарам лоха хиларца, хIаьта иштта партийнии профсоюзнии организацеша кхетамеи организаторски балха йоагIаш йола терко ца еш хиларца а. Кхоачамболаш йоакхо яц гIишлошъерий къахьегам вIаштIехьбаккхареи бытовой хьалийи.

Шенхаштта гIалаташ ду проектни организацеша. Цар технически документацеш чIоагIа тIехьадоахаш а во кийчлеш а моттигаш каст-каста нийслу.

ГIишлош хьалъелга тIехьаусаш хилара бахьанех цаI да гIишлошъяра база ледара хилар, материально-технически снабжени чIоагIа кхоачамбоацаш хилар.

Цул тIехьагIа нов. Синельникова дийцар къахьегамхой материальнии культурнии вахара хьал тоадара дешаш, къаьстта аьлча, дийцар нах чубаха цIенош хьалдар, городе торговле, общественни кхачан предприятей, бахача наха медицински гIулакх дара, общественни порядок лоаттаяра болх.

Къамаьл даь чакхвоалаш докладчико йоах: юбилейни шу вай дIадолаьд де дезача гIулакхий къаьгга программа а йолаш. Грозне къахьегамхоша, Советий Iаьдала 50 шу дизара баха ча боагIара накъабаха гIерташ, социалистически декхараш тIаийцад — 10 бетта план 29 октябре кхоачашъе, хIаьта шера план — 28 декабре; къахьегама овсарле лакхъяра задани 1,5 процент тIехкхоачашъе, арахецача продукцега дIалодар планах доагIачул лохдара чотах 2 миллион сом кходе.

Уж лакха декхараш кхоачашдара парте городской комитето боккха организаторски политически болх бе безаргба.

Промышленноста балха январь беттарча итогаша йоах тIаийца декхараш толамца кхоачашдара мел эша торонаш я. Январски план города промышленносто 102 процент кхоачашъяьй. Бакъда города итт предприяте кхоачашъянзар паччахьалкхен план. Цо тешал ду, цкъадале, дувцилга йоацаш города ерригача предприятеша паччахьалкхен заданеш кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбоахаш бу организаторски политико-кхетамеи болх ледара хилара, шоалагIа-дале, пайда эцанза йоккхий торонаш хилара.

КПСС обкома пленума юкъе дакъа лоацаш хиннараштa докладчико тешам лу города 23 эзар коммунист юкъе волча отрядои ерригача къахьегамхошеи Советий Iаьдала 50 шу дизари В. И. Ленин ваь 100 шу дизари къахьегаме доахача кердача толамца белгалдоаккхаргхиларахи КПСС XXIII-ча съезда исторически решенеш практически кхоачашъеча шоашкара доагIа дакъа лоацаргхиларахи.

НОВ. С. В. СИНЕЛЬНИКОВА ДОКЛАДАХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

ХОАДАМБОЛЛАШ КУЛГАЛДЕ ПРОИЗВОДСТВАНА

М. А. ДОРОХОВ,
КПСС ОБКОМА СЕКРЕТАРЬ

КПСС обкомо баьча тоххамах гучадаьннад парте Грозненски горкомо КПСС XXIII съезда решенешта пропаганда яреи уж практически чакхъяхареи хьакъехьа боккха болх беш хилар. Шин балха стили методаши толашагIча тайпара тоа а еш, горкомо кIезиг-дукха тоадаьд райкомаштеи юкхьанцарча парторганизацештеи кулгалделга, цар чакхбоаха политически организаторски болх тоабара царна дукхагIа новкъостал лоаттаде яьннай.

Бюро а пленумашка а хIанз боахама гIулакхашца цхьана каст-кастагIа дувц организационно-партийни идеологически дешаш. Горкома решенеш понагIа къоастам болашагIа хила яьннай, цар КПСС райкомий, юкхьанцарча партийни организацей, боахама кулгалхой теркам чурча торонех пайда ийбара, экономикеи культуреи дIахо айяра тIалестабу.

Цу дерриганех а беркат дувл боахама-политически декхараш кхоачашдара.

ХIаьта а ала дезаш да деррига даь даьннар — КПСС XXIII съезда решенеш кхоачаш а еш, парте горкомо чакхбаха безача боккхача балха юхьиг мара йоацилга. Де деза гIулакхаш Iалаьмате дукха да укхаза, царех дола материальни сфера даькъердараш а тIехьа. ХIана аьлча из вай парте къаьстта чIоагIа йоакхо ю гIулакх хила а хиннад да а да. Хьехадер да пхе шера план кхоачашъяра партийни органаша ду кулгал дикагIа тоадарах лаьца, цунна бола цар бехктокхам лакхбарах лаьца, шийна тIадиллача балха даькъа хьакъехьа бола хIара кулгалхочун бехктокхам лакхбарах лаьца.

Ховш ма хиллара, хIанзарча пятилеткагIа республика хоадам боллаш чIоагIа алсамдаккха дезаш да мехкдаьттеи мехкдаьттаца цхьана уха гази йоахилга. 1967 шера «Старогрознефти», «Октябрьнефти» НПУ гIолла мехкдаьтта доахилга 1965 шера доахаш хинначул шозза даькха ца Iеш дукхагIа алсамдаккха деза.

Из декхар ка маьхала а ювлаш кхоачашдар гIоне парте Грозненски горкомо понагIа къовсам болаш кулгалде деза мехкдаьтта доахача промышленноста. Из кхоачашдара дола дIоагIа да, эггара хьалхагIа, геологотохкама балхаш чуйнна чIоагIагIа делга. Тахханехьа а кхы тIа лакхагIча темпегIа чакхдаха деза мехкдаьтта доалла керда моттигаш лехилга. ХIаьта а дIадахача шера шинна а городской бурув деттара конторас юкъагIдитар планаш кхоачашъелга, хIаьта кIоарга кхо скважина яккхара нийсса хула 14.350 метр яккханза а йисар.

1966 шера мае горкома бюрос дийцад «Города бурув деттара предприятеша паччахьалкхен плани социалистически декхараши кхоачашдара леламах» дола дош, хIаьта цу хьакъехьа во йоаца решени тIа а ийцай. Цхьабакъда, из кхоачаш ца еш йисай белгалдаь гIулакхаш чакхдахара тIахьожам ца лоаттабар, дуккхача наха юкъера организаторски болх мела хилар бахьан долаш.

Промышленноста керттерча доакъошта кхоачамбалла уйла тIаухийташ ца хилар ходала даьннад укх шера балхах хьахуларашта а. Январе мехкдаьтта даккхара план кхоачашъяьяц «Октябрьнефта» НПУ, хIаьта феврале темпаш лохъяьй старогрозненцаша а.

Парте горкомо критически мах бе беза боахама цу керттерча даькъерча гIулакхий, хIаьта, ха йоа а ца еш, бурувдеттарий болх тоабара де деза гIулакхаш де а деза.

Доклада тIа цIераш яьхай дахача шера производственни планаш кхоачашъярах ца лоархIаьча ялх предприяте. Продукци арахецара январски план кхоачашъяьяц хIанзалехьа а итт предприяте. Цхьайола предприятеш лоархIаяц хьаеча хIамай номенклатура, къахьегама овсарле дегIаккхувлара, продукцега дIалодар лохдара хьакъехьарча заданех, цар дикал лоха йола продукци тел, дукха рузкъаш доаду.

Цу гIулакха керттера бахьанаш да КПСС горкомо, райкомаша юкхьанцарча партийни организацештеи боахама кулгалхоштеи технически прогресс бахьан плана боарамагIа къовсам лоаттабелга доаржадара кхоачамбалла новкъостал лоаттадеш ца хилар, хIана къахьегам вIаштIехьбахара, болхлой квалификаци лакхъяра кIезига терко еш хилар.

Дуккхача предприятешка къахьегама дисциплина чIоагIъелга мела леладу, прогулаш елга дукхагIа хулаш доагIа. Царех я «Грознефтехимзаводы» объединене предприятеш, «Красный молот» яха завод. Боахама меттаоттаргдоаца зе ду кадраш дукха хувцалуш хиларо. Из — городской партийни организаце кхетамца пах кхебара болх мела хиларах хьахулашдар да.

ГIишлошъяра партийни кулгалдарах лаьца дувцаш белгалдаккха доагIа Грозненски горкомо отчета юкъагIа гIишлошъяра организацей болх хобаллал тоабелга Iалашдаь ца хилар. Городе къаьстта а ла йиш йоаца хьал отташ латт наха чуIе цIенош хьалдара хьакъехьа. Паччахьалкхен план еррига а 78,3 процент мара кхоачашъяьяц, города къахьегамхошка дIа ца кхоачаш 200 совгIа квартира йисай.

Белгалдаккха доагIа наха чуIе цIенош хьалдара хьакъехьа горкомо кIезига а йоацаш решенеш тIаийцойя а уж эшшача тайпарча организаторски балхаца дIачIоагIъеш ца хилар.

Уж деррига белгалдаь боахама а культурчи а гIишлон хьакъехьара кхоачамбоацараш дукхача хьале доашхалу КПСС горкомо организаторски политически болх КПСС XXIII съездо дIадехарашка хьежжа юхавIаштIехьбоахилга хIанз а даьгIа леладеш хиларца. КПСС райкомаштеи юкхьанцарча парторганизацештеи кулгалделга массаза а къоастам боллаши квалифицированнии чакхдоахаш ца хиларца.

Организационно-партийни балха юкъера уж кхоачамбоацараш дIадаьхача Грозненски горкомага города коммунисташ а ерригга къахьегамхой а оарцагIбоахалургба пятилетка шоллагIча шера планаш а социалистически декхараш а ханал хьалхагIа кхоачашдара, вай Даьхен сийлахьарча юбилейна — Советски Iаьдала 50-гIа шу дизара баха ма боагIа накъабахара.

Дош лу «Сельхозтехника» объединене начальника нов. **Аванесовна.** Цо дувц Грознерча болхлоштеи юрташка бахача нахаи юкъера бувзамаш тIеххьарча хана чIоагIа шерденна а а чIоагIденна а хиларах. Массехк шу да, йоах оратора, Грознерча 66 предприяте республикерча колхозаштеи совхозаштеи шефски новкъостал ду. Царех дукхагIа яраша лаьрхIа леладу из гIулакх, наха юкъе культурни болх бу производственни гIулакхаш ду, концерташ уттаде шоай художественни самодеятельносте ухийт, кхыдараш ду.

ДIадахача шера КПСС Грозненски райкомо дехарах района боахамашта эша полиэтиленови плиташ еш латт «Грознефтехимзаводы» объединене предприятеша. Цо торо хулийтаргья Грозне баха нах хьалха хьадоалача баьцадаарашца Iалашбе.

Дика новкъостал ду «Лермонтовский» совхозаи «Советская Россия» яхача колхозаи Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводо, № 1 йолча совхоза Грозненски ТЭЦ-о колхозаштеи совхозаштеи эша дукха хIамаш ю, юртбоахама къахьегамхошта новкъостал ду Грознерча ремонтно-механически, «Красный молот», «Металист» заводаша, ЦРМЗ, кхычар.

Цхьабакъда, городо юрта ду новкъостал хIанз а бокъонца вIаштIехьдаккхац парте горкомо, цу даькъерча ерригача торонех пайда эцац.

Шефски новкъостал юрташкара идеологически болх тоабара производственни дош къоастадара тIадерзадаь хила деза. Хьалхара дош хIара предприяте шийн низаца леладу, амма шоллагIа дола дош къоасталелга городской масштабе де дезаш да. Аз дувцар ремонтни предприятеш хьаяр, гази электричествои йиллар, кхыдараш да.

Уж гIулакхаш цхьан шера кхоачаде йиш яц, хIаьта а де дезаш да. Цхьабакъда, уж дешаш бокъонца къоастадеш дац. Цкъа-дале, юрта боахама органаша, колхозаша, совхозаша шоаш а ходамболлаш уттадаш шефски новкъостала дешаш, шоалагIа-дале, городо а оттаьча цхьан планах дац уж балхаш. Горком декхарийла я из гIулакх вIаштIехьдаккха.

Кагирхошта кхетам балара хьакъехьа КПСС горкомаи партийни организацештеи пленуме яь критика ВЛКСМ горкомагеи райкомашкеи а кхоачаш я, аьлар ВЛКСМ Грозненски горкома хьалхарча секретара **Рубана,** из оаха хьатIа а эц. Цхьабакъда тахан са дувца безам ба парте горкомаша, райкомаша, партийни организацеша комсомольски организацешта деча кулгалах. КПСС горкомо даим кулгал а ду лостам а ду ВЛКСМ горкома балха, кагирхошта юкъерча балхах дола дешаш дувц. Комсомольски организацей болх партийни организацей балхаца бувзам болаш ба. Къаьстта дика теркам тIабохийт кагирхошпарча балха Заводской районе, цудухьа цига гIулакхаш а дикагIа дел.

Дукха я городе комсомольски организацей йоагIача тайпара йоакхо еш йола парткомаш а. Дика латт из гIулакх, масала, товарни конторе, крекинг-заводе трикотажни фабрике, химкомбинате, кхычахьа. Цудухьа комсомольски организацей болх дика лел цу предприятешка.

Цхьабакъда цхьайолча предприятей партийни организацешеи кулгалхошеи бокъонца кхоачашъяц кагирхошца бу кхетама болх тоабара хьакъехьара КПСС XXIII съезда решенеш. Масала, «Старогрознефть» бурув деттача конторе кIезига терко ю кагирхой.

ГАРО завода партийни организаце секретарь ше комсомолец а хинна саг ва, хIаьта а комсомольций инициатива хьаллоацаш вац. Из кхыметтел дика тешаш а вац царна хIама дулургда яьнна. «Комсомольцех тий ца мишта дут сайре елга, ветеранашца вIашагIкхетара санна дола гIулакхаш», йоах цо, хIаьта цу тайпара мероприятеш е бокъо а лац комсомольцашта.

ВЛКСМ горкомои райкомашеи тIагIеотта чакхъяхац кагирхошта юкъера кхетама болх тоабарах йола XXIII съезда решенеш.

ТIеххьарча хана тоабала болабеннаб городе кагирхошта юкъера кхетама болх, дукхагIа дувц царна вай халкъа революционни традицех. Сакъердаме вIашагIкхетара клуб, дикача традицей клуб яхар санна йола формаш йоалаяьй балха юкъе. Цо новкъостал ду болх тоабара, боккхагIбарий опыт кагирхошта дIайовзийтара.

Дукха кхоачамбоацараш да тха кагирхошта юкъе уж баххача беча балхаца. Бокъонца дакъа лацац кагирхоша общественни порядок лораеча. КIезига вIашагIбетталу кагирхой къахьегами тIемеи ветеранашца, яхьа юкъе оза ц. Из болх тоабе беза.

Во латт городе хIара доккхача цIенoшка кхувшбоагIарий комнаташ вIаштIехьдоахилга. Грозный санна йолча йоккхача городе кагирхой театр дац — цу гIулакхага хьажар дех оаха.

Ше къамаьл даь воаллаш, йоах нов. Рубана, Советски Iаьдала 50 шу дизара кийчо еш комсомольцаша теркал ергья пленуме еш йола критика, хIаьта болх тоа а бергба.

Трибуна тIа ва КПСС Старопромысловски райкома хьалхара секретарь нов. **Головенко.** Цо дувц районни партийни организаце коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдара къахьегамхой оарцагIа мишта боах. Шерра яьржай районе 50 шу дизара сийна социалистически яхь, юбилей сийна хIара денна керда толамаш доах предприятей коллективаша.

Райкома кадрашца бу болх бувцаш оратора белгаллоаккх шоаш юкхьанцарча партийни организацешкара контакташ чIоагIъеш хилар. Берига райкома болхлой, парте райкома членаши кандидаташи каст-каста хул партийни организацешка, бюро членаша доклад аш ю коммунисташта. Боахама кулгалхоштеи коммунисташтеи КПСС обкома, горкома, райкома решенеех дувц.

Райкома новкъостал ду первични партийни организацей къонача опыт йоацача секретарашта партийни болх Iомабе. Тха районерча 86 секретарах 70 процентага иккхалца бараш лакхара, кхоачаш хиланза лакхара, юкъера образовани йолаш ба, хIаьта цхьабараш 7—8 класс мара яккханза а ба. 23 парторганизаце кхалнах ба тха секретараш. Секретараш кIезигагIа хувца гIерт тхо.

Парторганизацей секретарашца халланза болх бу оаха. Хан-ханнахьа ю семинараш, цига къамаьлаш ду КПСС обкома, горкома, райкома болхлоша, йоккха опыт йолча юкхьанцарча партийни организацей секретараша.

ЧIоагIа теркам тIабохийт райкомо парте мугIараш дегIадоаладара, цуна юкъе дикагIа бола производственникаш озара. Ала дезаш да 1966 шера оаха парте хьаийцача нахах 66,7 процент керттера профессеш йола болхлой хилар. Цхьабакъда цхьайолча партийни организацешка ледара латт из болх. Парте хьаэцача сагагара доагIар хьадехац.

Тха дукхагIа йола организацеш болх дикагIа бе яьннай. 1966 шера производственни план 101,3 процент кхоачашйир районо. Дика къахьег НПУ коллективо. Цхьабакъда тIехьаюса предприятеш а я тха, кхо предприяти я план кхоачаш ца еш. ХIара предприяте кхоачашъе еза план юбилейни шера.

Къамаьл ду моттигерча промышленноста министра нов. **Дзортова** Iалаьмате доккхий декхараш тIаийцад, — аьлар, — юбилейни шера моттигерча промышленноста болхлоша. ХIанзале дика толамаш даьха дукха предприятеш я. Дуккхача партийни организацеша кхетамца кулгалду юбилей сийна яьржача яхьа. Планированеи экономически стимулированеи кердача системах болх бе йолаеннай цхьайола предприятеш.

Цхьабакъда, — йоах оратора, — нийса хургдац кхоачамбоацараш дац аьлча. Массайолча предприятешка цIенхаштта къовсам лоаттабац къахьегама овсарле лакхъяра, хIаьта цхьайолча предприятешка къахьегама овсарле лакхъяларга хьежжа доалаш сов лакха хул алапи. Из кхоачамбоацар сихха дIадаккха дезаш да. ХIанз а шера яц халкъа эшача товарий ассортимент, ритмично болх бац цхьайолча предприятеша, эсала я материально-технически снабжени.

(Йистедоалар 3-ча оагIо тIа).

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 25 февраль, 1967 шу.

НОВ. С. В. СИНЕЛЬНИКОВА ДОКЛАДАХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

(Дешалур 2-ча оагIо тIа).

ДIахо нов. Дзортова ювц болх тоабара кхоачашъе лерхIа мероприятеш. Шеко яц, — йоах цо, — моттигерча промышленноста болхлоша юбилейна сийна тIайийца декхараш толамца кхоачашдергхилара.

Къамаьл ду общественни порядок лораяра министра нов. **Елисова.** Цо белгалдаьккхар городской партийни организаце общественни порядок лораяра чIоагIа терко еш хилар.

Цхьабакъда, цу хьакъехьа доккхий декхараш латт хьалхашка. Общественни порядок телхаеш дукха моттигаш нийслу. Дукха да зуламера гIулакхаш а. Город Грозне а республика районашка а нийслу кхувш доагIача бераша зуламаш деш йола моттигаш.

Фуд зуламера гIулакхаш нийсдалара керттера бахьан? Керттера дар да бераштa юкъера кхетама болх эсала латтар. Дезал дика кхебац цхьаболча даьшеи нанoшеи, дешархошта кхетам балара гIулакх во латт дуккхача школашка. Дукха формализм я комсомольски, пионерски организацей балха юкъе.

Цу хьакъехьа дуккха масалаш доаладу нов. Елисова. Къаьстта бехкто кхаме оза беза, — йоах цо, — шоай бераштa доал деш боаца дайи ноанойи.

Багирхошта кхетам балар из кхетамца вIаштIехьдаккха дезаш гIулакх да. Хьалъе еза берий майдаш, спортивни сооруженеш, берий цIеноош, иштта кхы а. Цхьабакъда, райисполкомаша йоагIача бесса терко яц цу балха. Ерригача Грозне общественни хьисапе болх беш диъ мара дац берий цIа, хIаьта Заводской районе цхьаккха а дац.

Общественни порядок лораяра болх цIенхаштта тоабе декхарийла я Советаш. Цу хьакъехьа доккхий декхараш хьалхашка латт советашка вIашагIъехкача комиссешта а. Ала деза цу комиссеша цхьайолча моттигашка геттара эсала болх беш хилар, къаьстта во болх бу социалистически законность чIоагIъяреи наблюдательни комиссеша. Предприятешка, учреждененешка, организацешка кагирхошца кхетама болх мишта латт хьежа декхарийла я наблюдательни комиссеш. Уж комиссеш вIашагIъехкаяц духхьал Ленински Заводской районашка мара, хIаьта уж а къаьнарча положенех вIашагIъехка я.

ЙоагIача бесса терко яц общественни порядок лораяра дуккхача предприятей кулгалхоша. Милице органаша общественни порядок телхараш бехк бе аьнна предприятей кулгалхошка дIабенначул тIехьагIа царна цхьаккха хIама ца деш йола моттигаш дукха нийслу.

Нов. Елисова дIахо белгалдоаккх административни органий балха юкъе дукха кхоачамбоацараш хилар.

Общественни порядок лораяра министерства, — аьлар цо, — де мел дезар дергда болх цIенхаштта тоабара.

Лакхерча школе философи, политически экономи, парте истори, Iилман коммунизм хьехара боарам лакхбара мел эша хьалаш да хIанз, белгалдаьккхар педагогически института философеи политически экономеи кафедра заведующе нов. **Дулейрана.** ЧIоагIъяьй керда программаш, дешара сетка, дукхагIа ха лу общественни Iилмаш хьехара. Масала, философеи политически экономеи кафедра хьалхагIа хиннача цкъаи ахаззеи дукхагIа сахьаташ хьожаду. Цудухьа хIанз эшар — общественни Iилмаш дика хьеха хов преподавателаш. Къаьстта дукха эш философии политэкономии хьеха специалисташ. Оаха тхоашта могар-м ду уж тхоай институте кийчбара, йоах нов. Дулейрана. Укх тIеххьарча цхьан шера пхаь преподавателa кандидатски диссертацена защита яьй, из де кийчлуш ба кхы а виъ саг.

Цхьабакъда, тха преподавателаша язду Iилман балхаш кепаетташ арадаха деза, хIаьта из де Iалаьмате низкъала да. Вай книжни издательствас чIоагIа раьза йоацаш дIаэц общественни Iилмаш хьехача преподавателаша яздаь балхаш.

Тхона хетаргахьа парте городской комитета дукхагIа йоакхо е еза преподавательски кадраш кхеяра а цар лерттIа болх бара эша хьалаш вIаштIехьдахара а.

Лакхарча дешара заведенешка общественни Iилмаш хьехилга цIенхаштта тоаде деза. Студенташка дIакхачийта езача знаней боарам Iалаьмате чIоагIа лакхбеннаб, бакъда, шоаш хьалха хиннача тайпара йисай преподаване формаши средстваши. ЛерттIа пайда лац семинараша а. Цудухьа хIанз тха керттера декхар да общественни Iилмаш хьехилга вахарца айхагIа дувзар, керда формаш лахар.

Мичча бесса а ца лелабеш къоастам боллаш идеологически болх ца лелабойя цунах эшаш дола беркат дарг дац. Цу гIулакхa эггара хьалха эшар фуд аьлча, из да наьха психологи Iомаелга, хьашташ довзар, знанеш лакхъяр. Парте горкома теркам тIа бахийта тоаде деза идеологически балха кулгалделга.

Трибуна тIа воалл республика халкъа тIахьожама комитета председатель нов. **Вахаев.** Грозненски партийни организаце, — аьлар цо, — дукха болх баьб КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъяра. Са безам ба цхьа дош дувца: мишта латт городской партийни организаце халкъа тIахьожама органашта кулгалдара гIулакх. Ала деза цу хьакъехьа городской партийни организаце а, хIаьта иштта юххьанцарча партийни организацеша а дикка толамаш даьха хилар. Укх тIеххьарча хана дукхагIа хиннаб халкъа контролераш, тохкамаш деча дукхагIа юкъеоз къахьегамхой. ХIанз Грознерча предприятешка, организацешка болх беш я халкъа тIахьожама 443 группа, 905 пост. Цига чувоагIа 8 эзар саг. Штате воацаш болх беш ва 205 саг. Парте горкомои райкомашеи каст-каста бюро заседанешка дувц юххьанцарча партийни организацеша халкъа тIахьожама комитеташта кулгал мишта ду, вIашагIъехк юххьанцарча партийни организацей секретараштеи халкъа тIахьожама группай председателаштеи йола семинараш.

Дика терко ю халкъа тIахьожама группа балха Старопромысловски районерча цхьоалагIча мехкдаьтта промысла юххьанцарча партийни организаце. Партийни бюро заседанешка дуккхаза бийцаб халкъа тIахьожама группа болх, цун членашта лаьрхIа вIашагIъеллай даим болх беш йола семинар, иштта кхы а. Цудухьа дика лел цигарча халкъа тIахьожама группа болх.

Дика кулгалду халкъа тIахьожама группашта Крекинг-завода, Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача, Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода юххьанцарча партийни организацеша.

Цхьабакъда, цу балха юкъе кхоачамбоацараш а да. Парте горкомо лерттIа кулгаллац халкъа тIахьожама органашта, кIоаргга тахкац цар болх, гучадахац цхьайолча юххьанцарча партийни организацеша царна ледара кулгалдара бахьанаш. Нийслу укх тайпара моттигаш а. Халкъа тIахьожама группо гучадаьккхар тампонажни конторе ахчан средстваш харцахьа дIаухийташ хилар. Партийни организаце секретара нов. Огнезова из гIулакх хьаллацанзар. Халкъа тIахьожама группа хоам бе бийзар халкъа тIахьожама Заводской района комитетага. Ла мегаргдац цу тайпара гIулакхаш.

Парте горком декхарийла я халкъа тIахьожама органашта кулгалдара балха юкъера кхоачамбоацараш цIендаь дIадаха.

Халкъа тIахьожама эзараш болча контролераша шоай низ кхобергбац юбилейни шера хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдара партийни организацешта дизза новкъостал дара.

Партийни балха юкъе къаьстта терко еш леладе дезаш да кадраш харжари уж дIанийсъяреи гIулакх, аьлар «Чечингавтотранса» партийни комитета секретара нов. **Гаврилова.** Цу хьакъехьа парте Ленински райкомо дечох дийцар цо. Парте XXIII съезда решенеш кхоачаш а еш кадраш кийчъяра а уж дIанийсъяра а дукха хIама карагIдаьннад КПСС Ленински райкома. Дика болх беш я партийни организацей секретараша дешаш йола семинар.

Цхьабакъда, аьлар нов. Гаврилова, боахама, культура, медицински учреждений кадрашца хайра болх бац райкомо. ЦIенхаштта тоаде дезаш да кадраш кийчъяреи уж балха тIа дIанийсъяреи гIулакх. Цудухьа тамашийна дац райкома номенклатурах бола цхьабола болхлой бюро чIоагIбанза а эшаш дола документаш вIаштIехьдаханза а хилар.

Республика бувзама управлене болх тохкача гучадаьннача кхоачамбоацарех дувц цо дIахо. Цига а тоабе безаш ба кадрашца бу болх, кхоачаш бац саггота эшаш бола специалисташ. Масала, телевидене, радиовещане санна йолча лоархIамегIарча отделашка эшаш ба инженераш. Кадраш кийчъяреи уж дIанийсъяреи гIулакхага даим хьежаш хила еза парте Ленински райком а грозненски горком а йоах оратора.

Булгалдеча болхлошта лаьрхIа технико-экономически знаней курсаш вIашагIъехкаяр КПСС обкома. Цул тIехьагIа городской комитето а вIашагIъехкар уж тайпа курсаш. Лекторе программа юкъе а доагIа технико-экономически знанеш лакхъяра дешаш. Цхьабакъда, уж еррига курсаш хIанз лерттIа болх беш яц. Цул нийсагIа хургдацар-теш йоах нов Гаврилова, дуккха курсаш вIашагI а ца ехкаш цу тайпарча цхьан курсий болх лерттIа тоабича.

Трибуна тIа ва Грозненски химически комбината директора заместитель нов **Космин.** Городской партийни организаце хьалхленца къахьегама толамаш доахаш болх беш я Грозне промышленни предприятеш, аьлар цо.

Дукха ха йоацаш КПСС обкома заданех крекинг-завода партийни организаце болх тохкаш хиннад тхо, йоах оратора. Цун балхах лаьрххIа дувцаргда аз. Коллективе политико-кхетама болх бара, коммунистий партийни дешар лерттIа вIаштIехьдаккхара наьха санна йоакхо ю партийни организаце. Завода цехашка, общежитешка тайп-тайпара лекцеш еш, докладаш ю. Из болх бу кулгалхоша, инженерно-технически болхлоша. Завода цехашка шоана бIаргагургья хоза кийчъяь стендаш, витринаш, хан-ханнахьа арахец пенгазеташ, теоретически конференцеш ю. Иштта дика болх беш я цехови партийни организацеш а. Цехови партийни организацей секретарашца каст-каста семинараши совещанеши ю партийни комитето.

Тхона хетаргахьа, аьлар цо, геттара бакъахьа хургдар городской парторганизаце Крекинг-заводе цехови партийни организацей секретарашта лаьрхIа семинар йича.

Пленуме къамаьлаш даьраша дукха дувц къахьегама дисциплинах. Из нийса а да. Дисциплина чIоагIа хиларга хьежжа да хIара коллективо доаха толамаш. Тха комбинатера гIулакхаш дикагIа леларгдар, нагахьа санна къахьегама дисциплина телха ца йоре. Из дош лаьрххIа тахка а техка актив яьй оаха. Собранешка мел дийцар Iома а даь къахьегама дисциплина телхаераштa цIенхаштта къовсам лоаттабара тIаерзаяь йола мероприятеш кийчъеш да тхо.

Цхьабакъда, хIанзарчоа из гIулакх дика лел ала йиш яц. Малав дисциплина телхаер? ДукхагIча даькъе уж ба кагирхой. МалагIа бахьан долаш да из? Балха тIехьабусараш, балха ца боагIараш ба корта бохабу малар мелараш. Административни бехке озарал совгIа комсомольски организаце цIенхаштта кхетама болх бе а беза цу тайпарча нахаца. Цхьаккха а къахетам боацаш къовсам лоаттабе беза къахьегама дисциплина телхаерашца, коллектив ца лоархIарашца, болхлочун сий лакха ца леладерашца. Во мел дола хIама корта бохабеча маларах доал. Цудухьа медицински учреждененашa шерра боаржабе беза кхетама болх.

ДIадахача шера план толамца кхоачашъяьй тха комбината коллективо. Дика дIадоладаьд пятилетка шоллагIа шу а. Партийни, профсоюзни комсомольски организацеша дерригa а дергда Советски Iаьдала юбилей хозача совгIаташца деддара.

* * *

Дийцача дешах бола соцам тIайний цар пленумо.

АЗЕРБАЙДЖАН. Мехкдаьттеи гази йоалла Карадаг йолча Апшерона къулба - малхбоалехьарча берда йисте улл тIамехкаеш яьча дамбаш тIара ше морг кхы йоаца мехкдаьтта промысел. Уж итт я, хьалъеш латт цхьаттaлагIъяр — Сангачалы мысагара. Цун проектни йIоахал 1500 метр я. Дамба тIа гIолла бодаш асфальт йилла никъ хургба. цун йистошка гIолла йолхаш мехкдаьттаи газеи проводаш а электропередачай лини а хургья.

Сурта тIа: тIамехкаеш еча дамба сурт.

Р. Нагиева сурт.
ТАСС фотохроника.

МИНЕРАЛЬНИ УДОБРЕНЕША ЛАКХБУ ХЬУВКЪАМ

Укх тIеххьарча шерашка къаьстта боккха теркам тIабахийтаб паччахьалкхено юртбоахама производства экономически низ чIоагIбара. ХIара шера дукхагIа лоаттаю паччахьалкхено боахамашта юртбоахама машинаш, минеральни удобренеш, лазарехи зенеча садоахкача хIамаехи юртбоахама культураш лораергйола тайп-тайпара химически средстваш. Цу тайпара паччахьалкхено деш дола новкъостал, юртбоахама культурай производство лакхъяра, хьайбай продуктивность айяра чотах меттаоттаде деза юртбоахама болхлоша.

Юртбоахама культурай производство лакхъяра керттера дар — цIенача лег тIара хьега къа. Махулла боккхагIа пайда эца беза минеральнии органически удобренех.

ХIара шера 4 эзар гектара тIа совгIа дIаюв тха совхозе ка бола культураш. Кхашка минеральни удобренеш товсара система чIоагIъеннай. Юртбоахама культураш дIаювча дерригача кхашка хIара шера 12—13 эзар центнер минеральни удобренеш товс, хIара гектара тIа 1,6—1,7 центнер а тоссаш. Боккха теркаш тIабохийт оаха гурахьа ювча культураштa минеральни удобренешца подкормка яра а. Иштта, укх юбилейни шера еррига оаха кхашка товса лаьрхIача удобренех 30 процент подкормка хьисапе товса лаьрхIад, хIана аьлча оахам далехьа минеральни удобренеш кхашка тайсача, царех цхьа дакъа хиво Iохьу, шоллагIа дакъа лаьттах дIаув. Из бахьан долаш баьцовгIашта тоъац кхашка тайса минеральни удобренеш. Бакъда, подкормка еш хилча бIаьцовгIаша минеральни удобренех боккха пайда эц, хIана аьлча подкормка еча хана баьцовгIай овлаш дикка десгIадена хул, хIаьта минеральни удобренеш лаьттах дIаэ ца а кхувш баьцовгIай овлаш тIакхоачача хул.

Укх шера тха совхозе 3 эзар гектара тIа гурахьа дув кIа дIадийнад. Боккха теркам тIабохийт оаха ялат дIадийнача кхашка минеральни удобренеш товсара, подкормка яра. Гурахьа дув кIа дIадийнача хIара гектара тIа тоссача 4—4,5 центнер минеральни удобренех 2—2,5 центнер подкормка хьисапе тосс.

ХIанз хьожаргIа вай кхашка дукхагIа минеральни удобренеш товсарах юртбоахама культурай хьувкъам мишта лакхлу. 1963-ча шера хIара гектара тIа 0,6 центнер минеральни удобренеш тайсаяр. хIаьта хIара гектара тIара чуийца хьувкъам 15,5 центнер бар. Дикка дукхагIа тайсар хIара гектара тIа минеральни удобренеш дIадахача шера—хIара гектара тIа 1.7 центнер, хIаьта цхьан гектара тIара чуийца хьувкъам а лакхбелар 23 центнерага кхачалца.

Мишта ю тха совхозе гурахьа дувча ялаташта подкормка? ГIулакх сенах латт аьлча, из латт. тха боахама парех аьха лаьтташ ца хиларах. хIаьта долче, пара тIа дIайийна культураш тIа ца хиннача лаьтта дIаде дезаш да гурахьа дув дерригa ялаташ, цул совгIа 40—45 процент дола гурахьа дув ялаташ уж ялаташ тIахиннача лаьтташка оаха дIадув ер шоллагIа шу да. Из бахьан долаш гурахьа ювча культураштa подкормка яра боккха теркам тIабахийта безаш хул.

Ховш да нух токхош йолча культураша лаьттанцара хьоанал чIоагIа дIаозалга. хIаьта аьттув боацаш йоа культураш дIайийнача лаьтта гурахьа юв культураш дIаювш хиларах подкормка янза ялац.

Подкормка еча хана кхашка цхьатарра дукха удобренеш товса йиш ца хиларах, гурахьа ювча культураштa шозза подкормка ю оаха гурахьеи бIаьстийи. Подкормка духхьал азотни удобренешца мара яц, хIана аьлча кхыйола удобренеш цу гIулакха пайдане яц. Гурахьа подкормка е дIайолалу тхо, вIалла ялат тIа а далалехьа, хIаьта подкормка яра балхаш авиацеца ду. Гурахьа дув кIаи мукхи дIадийнача дерригача лаьтта хIара гектара тIа 100 килограмм а тоссаш дIадоладаь подкормка яра балхаш ноябрь бутт чакхбоалаш йистедоалл. Цхьабакъда, нагахьа санна гуйре геттара шийла йоагIаш хуле подкормка яра балхаш совцаде деза.

БIаьстан юхье еш йола подкормка февраль бетта дIайолаю. ХIана долалу подкормка яра балхаш иштта хьалха? Вай республика Iалама хьалашка, гурахьа юв культураш сихха дегIа я йолалуча хана чехка йIоахлу, хIаьта лаьтта лакхехьара тIоа сиха бокъалу. Цу хана кхашка тайса минеральни удобренеш йоачан хиллалца дIайийнача культураштa пайдана а йоацаш лаьттан тIа ядийс. хIаьта февраль бетта денз пхийтталагIча марте кхачалехьа кхашка тайса удобренеш Iай дуллача лей хиво йоша а еш лаьттах чуйол — уж гурахьа ювча культураштa пайдане а хул.

Нагахьа санна гурахьа подкормка еча хана хIара гектара тIа 100 килограмм аммиачни селитра тессаш хиннаяле, бIаьсти шиъ тайпара е еза подкормка. Гурахьа юв культураш дIайийнача участкашка хьежжа е еза подкормка, кIа дIадийнача участка хIара гектара тIа 150 килограмм тасса еза, мукх дIабийнача — 50—100 килограмм.

Дерригa хьинар тIадахийта къахьегаш ба тха боахама кхаа леладераш укх юбилейни шера хIанзалца ца кхебаьча тайпара лакхара хьувкъам кхебара.

А. КУЮМДЖИЕВ,
Урус-Мартана района «Красноармейский» яхача совхоза керттера агроном.

Аджаре бIаьсти йоалаш латт. ХIанзлехьа а гучаювла яьннай цун юххьанцара белгало — зиза даь мимоза.

СУРТА ТIА: Ангис яхача юрта колхоза бешарча зиза даьча мимозана юххера Лили Лобжанидзеи (аьрдехьаръяр) Натела Джохадзеи.

Н. Анастасьева сурт.
ТАСС фотохроника.

«АГИТАТОРА БЛОКНОТА» АРГIАНАРА НОМЕР

АргIанна йола КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела «Агитатора блокнота» 4-гIа номер араяьннай. Из дIайолалу «Кандидатех лаьца дувцилга — лоархIаметгIа дола декхар» яхача редакционни статьяца.

«Беседашта йола материалаш» яхача рубрикана кIал Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи 49-гIа шу дизара денна хетаяь кепатехай «Советски Гербашца кийчдаьча Низий — 49 шу» яха Н. Паршина статья.

Блокнота тIа кепатехай «Марксизмаца ленинизмаца юкъара цхьаккхе а хIама доацаш» яха Мао Цзэ-дуна группа политиках лаьца дувца В. Корпонова статья.

«Ширача замах юхедисарашца — тIом!» яхача рубрикана кIал кепатехай «Сердало» газета тIа кепатеха хинна «Шейха дезал» яха М. Султыгова статья.

«Наха юкъера кхетама-политически болх вIаштIехьбахара опыт» яха раздел «Юххьанца боаха гIа» яха ГрозНИИ парткома секретара О. Дробязкой статья кепатеха я.

Ю. ПОВАЛЯЕВ.

ЛОАМАН ДАЬГIЕНАШ—КIАЬДА ТХА ДОЛА ЖА ДОАЖАДАРА

ПАРТЕ XXIII съезда а цул тIехьагIа хиннача ЦК Пленумий а соцамаша колхозаши совхозаши декхарийла ю коммунизм хьалъяра лоархIамегIчарех дола цхьа декхар — халкъа шортта юртбоахама продукташ хулийтилга ка маьхала а йоалаш кхоачашдар духьа резервех шерра пайда ийбе.

Хьайбаш дебадараи дарегIа дола дулх, шура, тха доахилга алсамдаккхараи лоархIамегIчарех цхьа резерв я лоамашкара даьгIенаш. Цхьабакъда, хIанз укх сахьате царех Нохч-ГIалгIай АССР-е бизза пайда ийбеш хилар гаьна да. ХIанз геттара шийн ханнахьара гIулакх да цу йоккхий а дарегIа а йолча доакъарий ресурсех толашагIча тайпара пайда ийбе далга. Цудухьа хIанз лоамашкара даьгIенаш сихъяь караерзаяра дола лоархIамера гIулакхаш делга караийцад.

Боккхача маьхе лерхIа кIаьда тха дола жа леладе мегаргйола даьгIенаш леха езача оттадаьд вай республика Тийркал дихьарча зонерча даьгIенаш тIа дажаш боарамал тIех жа хилар бахьан долаш хIанз кIаьда тха дола жа дебаделга юхаувзаш хиларо. Укх тIеххьарча шерашка даим цу цхьан участкашка жа доажалеш хилар бахьан долаш цигара буц эсалагIа хила яьннай, гIум тIаьнна майдаш алмамъяьннай. Цу дерригне а жа дебадара новкъарле хулийт, цар продуктивность лохъю. Цул совгIа, бурунии даьгIенашка иштта айха жа Iулаш хиларо новкъарленаш ю жа унахцIена хилийтара гIулакхаш чакхдахара, жена юкъера инфекционни а инвазиони а лазараш кIезигдара а дIадахара а.

ХIаьта Нохч-ГIалгIайчен алхха лоамашкарча районашка а 260 эзар гектар даьгIенаши цонаши я. Нагахьа санна хIанз лоам кхувлаш доахани жаи доажадарца царех мел пайда ийбу хьежача гуш да даьгIенийи цонийи цхьан гектара тIа условни 0,7 — 1,5 устагIа мара хулаш ца хилар (цхьа бежан 6 устагIанна нийсса лоархIаш). Цунца цхьан ханна, кхыметтел чоалхане доацаш деча лоархIамаша а хьахьувкх лоаман даьгIений хIанзарча лоархIамашка диллача цигарча 1 гектара тIа хIара шера керте 3,5—4 бетта кIезигагIа бале а 5—6 устагIа дикача хьале боажабе йиш йолга.

Лакхача лоамашкарча даьгIенех Грозненски фух дола жа а доажадеш пайда ийбара хула керттера духьаленаш я: йоачаш сов дукха хилар, йIаьххача хана дохк увттар, фо а лаьттан тIехе а сов тIуна хилар. Хаоттама хьалаш халача дувл къаьстта а бIаьстан юххьеи гурахьеи. Из новкъа да екъача шаьрача аренашкарча хьалашка кхедаьча жена. Цу ерригача фактораша кIаьда тха долча жена хьакхингий а простудни а лазараш хилийта тарлу. Баьккхача земо хьаьувкхаш ма хиллара, Грозненски фух дола жа атта дIаIам лакхача лоамашкарча атмосферни тIатоIам лоха болча лакхача лоамашкарча хьалашка хила.

Лоамашкара Iалама-климатически хьалаш геттара эрг-эрга да. Лоамий къилбаседехьарча босенашка йоачаш дикка дукхагIа латт, укхаза температура лохлу, деннеи бийсаннеи юкъе дикка чIоагIа эрга а ювлаш, дуккхача моттигашка кхайсса чIоагIа догIаш делхаш хул (шера керте хулача йоачаех 1000—1200 мм. хул). ДогIа дийлхачул тIехьагIа каст-каста дохк увтт, дехкал тIехьагIа — маьлха денош ух.

Цунца цхьана йолаш я екъа даьгIенаш йола йоккхий аренаш а. Уж я йокъал дукхаеза баьцовгIаш тIаювла къулбехьара босенаш. Укхаза шера керте хулача йоачаех 350—400 мм. тIоадал Iов. Цу къулбехьарча босенашкара Iалама-климатически хьалаш республика шаьрача аренашкарча хьалашта дикка гарга хилар бахьан долаш, хьалхашка лаьтта декхар дар Грозненски фух дола жа леладара царех пайда ийбара торонаш тохкилга.

Цу лоамий босенашкара баьцовгIаш шоай чулоацамга диллача шаьрача аренашкарчарна тара я, тайптайпарча баьцех кIа-буц а увш. Теркаме да, шоай чулоацамга диллача меттел, шоаех йоахкача хьоаналаш ка диллача а уж шоаш хьахулача лаьттан - климатически хьалашка хьежжа йолга.

Хьоахадича бакъахьа долаш да лоам даьжача же дулх, оаха даьхача земаша хьахьекха ма хиллара, коркен дика чам болаши хулаш хилар.

ЛОАМАШКАРА керттера хи Iалашо цигара хьасташи дукха а долча цар чура дуxдувлаш Iоyха тоатолгаши хиларца я. Царех керттерча пхе хьастара ийцача хинна тха лабораторе бавча тохкамо тешал ду лоаман хьасташкара хий дика а жена меладе боккъала мегаргдолаш а хилара. Хий духдувла моттигаш дукхагIа хилийтара, жа дизза хий ца Iалашдар духьа дIахо йодача хана кхы тIа а хий духдувла моттигаш лахаиза яргъяц, хIаьта деха а дикьа а дола хьалха хий латташ хинна хьасташ цIенданза, тоаданза а даргдац. ХIаьта иштта хий меладу площадкаш кийчъянза а цементни нийш оттаянза а яргъяц, цу гIулакха моттигерча гIишлой материалех жагIах, тIох гIомарах, кхычарех пайда а ийбеш.

Хи Iалашон дош къоаста ца дича хьоахаде а дагIац лоамашкарча йоккхийча даьгIенех шерра пайда ийбара гIулакх. Из декхар кхоачашдара юкъеззача бакъахьа яр Грозненски опытно-мелиоративни станци, хIаьта цо ше дIаболабаь лоамашкарча даьгIенашка эггара пайданегIча тайпара хий меладу пункташ дIа-са нийсъреи хий ийдеча моттигий пайданагIа йола конструкцеш оттаяреи болх сихбе а беза.

КIаьда тха дола жа доажадарца лоамех пайда ийбара торонаш тахкар духьа 1965—1966 шерашка лергачул тIехьагIа кIаьда тха долча, керттерча даькъе 14—16 бутт баьннача же Iулаш даьдар. Зем баккхара дола Iулаш автотранспортаца лоам дигадар, хIаьта царца нийсдергдараш шаьрачарча даьгIенашка дисадар. Лоаман даьгIенашка дигача жево цига 100 ди даьккхар (июнь юкъе бахача денз сентябрь бовлца хилар уж цига). Жа лоам долча юкъагIа бокъонца нийса хаоттама хувцамаш зийр, лоамашкарча же физиологически хьал а уж цига мишта хул а хьежаш. Иштта зийр царех малагIча бахьанегIа мел жа дов а. Жа лоам долча юкъагIа вокхкагIча чабана Абуев Мусий Iулацара 17 устагIа белар, вокх вокхкагIча чабана Н. Хангиреева Iулацара — 10 устагIа. ХIаьта царца нийсдича шаьрачарча даьгIенашкарча Iулех хьалхачунцара 8-и шоллагIчунцара 12-и устагIа белар. Белгалдаккха доагIа лоам дигараш эсалагIа дола, шоашта юкъе дукха тайп-тайпара пехкий лазараш дола жа хинна хилар. Из тIеххьардар терка лдича, ала йиш я, лоамашка шаьренашкар чул дукхагIа жа довц, аьнна.

Ховш махиллара, продуктивноста лоархIамерча хьокхамех цаI ла дийна доллашехь эзача хула дозал. Гучадаьлар зем боаккхача юкъагIа вокхкагIча чабана М. Абуева Iулацарча хIара керта тIакхийттача дозалах юкъера лаьрхIача 5,9 килограмми вокхкагIча чабана Хангиреева Iулацарчоа — 8,2 килограмми хилар. ХIара деннеи бийсаннеи юккъера лаьрхIача цхьан керта тIадеттаденнача дозалах 59-и 82-и грамм хилар. ХIаьта царца нийсде шаьрача даьгIенашка дитараштa хIара керта лоархIаш тIадеттаденнача цу дозалах хилар 4,5-и 5,5-и килограмм, вешта аьлча, хIара деннеи бийсаннеи тIадеттаденналар 45-и 55-и грамм.

ТIадеттаденнача дозалеи ондалеи хьакъехьа а, хIаьта иштта доврий дукхала-кIезигала хьакъехьа а дикагIча хьале хилар Хангиреев Набе Iул. Из дашха йиш я цун чабански бригада членаша тешшаме къа а хьегаш, дикагIа йоакхо а еш жа леладаь хиларца.

Ондал мел хул нийсагIа хар духьа Грозненски кертерча дулхкомбинате доадир зем боаккхача а контрольни а Iулашкара жа. Цунах ер хьокхамаш гучадаьлар: доадаьча зем боаккхача Iулацарча жех 54,1 процент юкъерчул лакхагIара ондал, 42,4 процент юкъера ондал, 3,5 процент юкъерчул лохагIара ондал долаш хилар, хIаьта контрольни Iулацарча жех 25 процент юкъерчул лакхагIара ондал, 63,6 процент юкъера ондал, 11,4 процент юкъерчул лохагIа ондал долаш а хилар. Цунах гу лоам даьжа жа шаьрачарча даьгIенашка даьржарел дикка ондагIа хилар.

Зем боаккхача юкъагIа лоамарча жена юкъе хала чакхдувла лазараш хилар гучадаьннадац, хIаьта царна хьакхингий лазараш хинна моттиг а кораяьяц.

Теркалде доагIаш да лоам даьжача же тIара тха шаьрача даьжараш тIарчул 1—1,5 сантиметр дIаьхагIа дегIадена хилар.

Жа Тийркал дихьарча зонера лаьхка лоам кхувлара бола никъ ца хилар лоаман даьгIенаш караерзаяра йоккха духьале хулийташ да. Жа автотранспортаца лоам кхувлар боахамашта чIоагIа экономически аьттув боацаш а халонашца дувзаденна а да. Цудухьа укх шера лаьтта дIа-са хьежадареи лаьттах пайда ийбареи управлене специалисташа вIаштIехьбаккханза баргбац жа лоам кхувлара никъ.

ШИН шера чухьа баьккхача земо хьахьувкх Ведана района лоамий къулбехьарча босенашкара даьгIенаш аьхкий 100 —120 дийнахьа (июнь—сентябрь) кIаьда тха дола жа доажадара геттара дика мегаргйолаш хилар.

1967 шера шерде деза жа доажадара лоамашкарча даьгIенех пайда ийбара торонаш йовзийлга. Цу гIулакха Къашкар-лоама къулбехьара босенаш зийна ца Iеш, царех тарра йола республика кхыча лоамашкара даьгIенаш а зе еза. Цудухьа укх шера Шелковски, Наурски, кхыча районий колхозашеи совхозашеи лоамашкарча даьгIенашка доажадергдолча же Iулаш шийн ханнахьа къеста а даь, 1 июнь тIакхачалехьа лерга доахилга Iалашданза даргдац. Эзачул тIехьагIа же Iулаш лоам дахийта деза, царех тарра дола Iулаш вIаший нийсдара шаьрачарча даьгIенашка а дуташ.

Лаьтта дIа-са хьежадара управлени декхарийла я екъагIа йола лоамашкар даьгIенаш гуча а яьха, жа лоам доажаде кхувлача боахамашта уж тIачIоагIъе.

ХIанз, республика боахамаш сихденна лоамашкара даьгIенаш караерзае доладеннадолаш. лоархIамерча маIане хулаш доагIа атмосферни хувцамаш хадданза зувлга вIаштIехьдаккхар. Цудухьа хIанз республика метео службас Макаже, Итум-Кхаьле, ГаланчIоже сезонни хинна а метеопосташ хулийтилга вIаштIехьдаккха деза ха кхаьчай.

ГIулакха хьашташа дIадех дукха хьайбаш хулаш йолча моттигашка культурно-бытовой Iалашон кIийленаш а медицински ветеринарни новкъостала пункташ а йолаш йола сезонни юкъмоттигаш йохкилга. Уж юкъмоттигаш республика столицаца даим бувзам болаш а вертолеташ хьал-Iо ухаш а хила еза.

Лоамашкара даьгIенаш караерзаяро дIадех колхозашеи совхозашеи меттел, иштта Iалашони торговлеи гIулакхашта, культурно-бытовой а медицински а хьакъехьа хьайбаш леладераш Iалашбара, наькъаш дехкара, хи Iалашо яра бехктохкамерча республика кхыча административно боахама органаша а цхьана шоай низ тIаухийтилга.

М. САГОВ,
Нохч-ГIалгIай НИВС-а зоогигиена отдела заведующи.

Вай доттагIий болча

Польша

Польски къахьегамхоша цIей дездарэ кепа белгалдоах Советски Эскара 49-гIа шу дизар. «Советски Эскар —Сийлахь-боккхача Октябро яьха коталонаш лораяра ха тIа» — из цIи йолаш я Варшаве хьайийла Советски Эскаро ше хьахиннача дийнахьа денз гитлеровски Германи йохаялаллца хьабенача тIема наькъах лаьца дувца выставка. Мехка ерригача тIема гарнизонашка хьувихаш я «Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом» яха советски документальни фильм. Польски БIун салтийи эпсараши Берлин йоаккхаш даьча тIемай ветеранашца вIашагIбетталу. ЦIей дезду сайренаши заседанеши чакхъювл культура цIеношка а, промышленни предприятей клубашка а, вузашка а. Советски бIухой кашмашка а советско-польски герза вошала обелискашта юхе а Польски БIун сийлен ха эттад.

ДРВ

Ханое ДРВ культура болхлой совещани хиннай. Цига белгалдаьд унх тIеххьарча шин шера чухьа, тIема хана халонаш йолашехь а, къаман социалистически культура дегIаккхувлара дика доккхий хIамаш карагIдийна хилар. Уж тIадерзадаьд вьетнамски халкъа турпалала, къахьегама денала, американски агрессена духьала лира тIом лоаттабанза ца Iе лаьрхIа из хилара пропаганда яра.

ДIадахача шера арахийцад политически, Iилма-технически, художественни литература 25,5 миллион экземпляр. Уездни центрашкеи юрташкарча моттигашкеи 100 библиотека йиллай.

Художественнии документальнии фильмай киностудеша мехка экранаш тIа араялийтай керда 100 кинофильм. Царех дукхаяраш яьхай американски авиаце эггара къизагIа бомбаш еттача районашка. Вьетнама историегIа духхьашха Ханое хьайийлай эздийча искусствай музей.

Совещане къамаьлаш дир ДРВ премьера-министра Фам Ван Донгеи Вьетнама къахьегама Парте Центральни Комитета секретара То Хыуси.

КУБА

Фидель Кастрос къамаьл даьд «Кубана де асеро» яхача металлически завода къахьегамхой торжественни митинге. Митинг яьр мехка хьалха еш ца хинна 800 юртбоахам агрегат лоацэцача хан чухьа кийчъьяча предприяте къахьегама котало яккхарца дувзаденна.

Куба премьер-министра дийцар къаман экономика дегIаккхувлара шерэча планех лаьца. Цу планаша, Кастрос ма аллара, белгалду масала, дIах-дIахо боалаш промышленноста бедал йоахеи чакхйоахеи доакъош дегIаккхувларга балга. Дукха ха йисаяц, белгалдаьккхар цо, Куба шийа доапахьара доменни пишкаш йолаш хила, цун заводаша ший болат чакхдоахаргда.

ЧЕХОСЛОВАКИ

Малхбоален-Словацки областа территоре тIа юллача йоккхача мелиоративни система хьалхара этап йистеяьннай. Малхбоален Словакена Iалаьмате доккхий зенаш деш хинна хий тIадувларэ кхерам кхы хургбоацаш дIабаьккхаб. Хий тIадувларах кIалхардаьккхад 130 эзар гектар йола лаьтта.

Уж балхаш укх пятилетке дIахо а дергдолеш да. Иштта белгалдеш да лаьттан майдаш тIа хий дехкара балхий йоккха объем кхоачашъелга а. Уж балхаш дах даьлча Малхбоален Словацки областе 110 эзар гектар хулча лаьтта хий дехкаргда.

Дика аьттув хулийтача климатически хьалашеи хий дехкарои йиш хулийтаргъя, специалисташта хетачунга диллача, областе юртбоахама продукци йоахилга диазза алсамданкха.

(ТАСС).

Доазол дехьара

КИТАЕРА СОБЫТЕШ

Китаера ухача доазол дехьарча корреспондентий хоамаш тIа йоах Ухане, Циндао, Кантоне (Ганчжоу), Китая кхыча городашка цхьан оагIора хунвэйбинаштеи цзаофанештеи вокх оагIора «культурни революцена» духьалбараштеи юкъе довнаш хьайна хилар. Пекински радиос дIакхайкадаьча тайпара, Циндао Мао Цзэ-дуна духьал йолча организацеша, цзаофанешта юкъе барт эгIарах пайда а ийца, городе «кегар бехк». Ухане, Китая юкъамоттигерча йоккхагIча городе, эскара доакъошка раьза боацаш хьалхьувш латт. Юкъамоттиг город Ухьань а йолаш йолча Хубэй провинце радиостанцес дIакхайкадаьд Мао Цзэ-дуна духьалбараш эскарера дIабаха. КПК Хубэйски провинциальни комитетерча гIулакхаш тIарча наха духьал «генеральни тIагIортам» болабе а «паргара Iаьдал хьадаккха» а тIахьеха салташкеи эпсарашкеи ду кхайкарал.

«Культурни революце» кхы а ноагIа воча даьккхал ишта а цIенхапиттара Китая экономически хьал. Цукна тешал ду, масала, «культурни революци» вIаштIехьйоахараша геттара чIоагIа кхом бе тIахьехаш хиларо. Шанхайски «Вэньхуэй бао» яхача газето дIадех промышленносте а сапна, иштта быте а «кIора хIара галинг кхоелга». Газето кепатехад Мао Цзэ-дуна духьалбараш цар бахача наьха материально-бытовой хьал-торо дикагIа хулийташ хилара, цунца «дукха а бола халкъа нах телхабеш хилара, уж къовсама керттерча лостам тIара боахаш хилара» бехке бу цзаофанейи хунвэйбинийи «экстренни кхайкарал». Кхачан фронте хIанз укх сахьате шин оагIонна юкъе лира къовсам латтилга» белгал а доахаш, хунвэйбинашеи цзаофанешеи баха нах тIахьех «кхачан дешашта юкъерча ревизионистски дохьажах бизза IоцIенбала».

Пекински газеташ тIа тахан кепатехад «хьем боацаши хьинарей» кхашкара бIаьстан балхаш чакхдаха тIахьеха Китая юрта халкъа коммунай берригача ахархошка а кадрови болхлошка а дола КПК ЦК письмо. Письмо тIа йоах шоай посташ тIара дIабаьха кадрови болхлой «къахьегама юкъе хьинаре дакъа лувцеи шоаш юхаккхетабеи» дехкарийла ба. Царна баллане а мукъа лац «чIир лехаш» хила.

* * *

Дунен тайп-тайпарча мехкий кепайоазоно дIахо а боккха теркам тIаухийт Китаерча событешта.

Дерригача дунен тIа прогрессивни наха, сагота а болаш, зув Китае хьувза гIулакхаш, яздаьд селхан польски «Жиче Варшавы» яхача газето. Газето белгалду партийни кадраши халкъа Iаьдала аппарати йохаеш дIайоахаш хиларо опыт йола къаьна кадраш дукха йоаца Китай санна болча мехка доккха зе делга. «Жиче Варшавы» яхача газето белгалдоах «культурни революци» хьалхьеераша КПК кадрашта етташ хилар, уж къовсамеи гIишлони итташ шерашка хала кхеь хинна хилар.

«Экономизмах» гIерташ хиларо тешал ду болхлой классои дукхкхача ахархошеи кердача порядкашта духьале еш хилара а Китае къовсам боллаш йола экономически халонаш гучаяьнна хилара а, яхаш, дIахо белгалду газето.

«Мао Цзэ-дун керте а волаш китайски кулгалхой шоай «культурни революци» чакхъяха болабеннача тIехьагIа Китая городаши юрташи кегаро чулаьцай», — язду марокканск и «Ан-нидаль» яхача газето. Газето белгалду мехка чухьа «культурни революце» общественни низаш меллдеш, халкъ хIама хьадара балха тIареи дешар тIареи доахаш хилар, хIаьта дунен халкъашта юкъерча арене Китай политически хьакъехьа дIахоадаеш хилар а.

Марокканск и «Реалите мегрибин» яхача журнало хоалам боллаш бехке ду «культурни революци» чакхйоахаш хунвэйбинаша Китаерча бусалба нахага бала кхухьаш хилар.

(ТАСС. 23 февраль).

СУКАРНОС IАЬДАЛ СУХАРТОГА ДIАДЕННАД

Нью-Йорк, 22 февраль. (ТАСС). Тахан Индонезе президента Сукарнос ерригa ший полномочеш индонезийски кабинета президиума председателга инаралга Сухартога дIаеннай, яхаш, Джакартера хоам бу ЮПИ агенства корреспонденто.

ВАЙ ТЕРКО ЙОАЦАШ ХИЛА ЙИШ ЯЦ

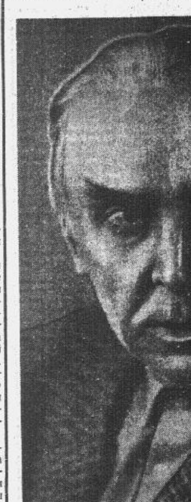
Испане Коммунистически парте председатела Долорес Ибаррури Советски Союза Коммунистически парте Центральни Компартега письмо дахьийтад. Цу тIа цо белгалдоах Китае хьувзача доакъазала гIулакхаша дунен халкъашта юкъерча коммунистически боламага, хIара коммунистага чIоагIа саготдайтанза дургдоацаш хилар.

Вай, коммунисташ, язду Долорес Ибаррури, массе а хана хоадам боллаш духьалдийннад ший хьаштар в деш реакце леладечоа, из миччахьа леладойя а. ХIаьта тахан, китайски кулгалхоша эхь ца хеташ адиама сийленга бала кхухьача массане а кхетаеш йола пролетарски доттагIалеи интернационализман нормаш воIача тайпара телхаеча хана а сатийнеи гунахьа доацаши хила йиш яц вайга. Цар бала кхухь Мао Цзэ-дуна группа марксизма-ленинизма тIара ялар бехке деча дерригача мехкий революционни тIемахошка. Цар испански болхлой, ахархой, студенташ, дерригa тха халкъ кирчалдовх, цар фашизмана ду-духьал лоаттабу турпалера къовсам «ревизионизм» а я яхаш.

Гунахьа доацчоагIа бIарахьежа йиш яц Китая Коммунистически парти йохаеш латташ хилара. Компарти хьаьльча къаьнача революционерашта низаш деши тIаккхувши хилара.

Оаха эггара хоадам боллашагIча тайпара бехке ю Китая кулгалдеча группировка антисоветски, антиреволюционни политика, хIаьта массе а тайпара провокацеш ешшехь а чIоагIал йолаш, шоай сийле дагакхоабаш, интернациональни бехктоккхамал долаш, латташ дола хьал кхоха ца далийта гIерташ хиннача советски халкъаца, Советски Союза правительствоца а Коммунистически партеца а гхоай вошала солидарность йолга дIа а кхайкаду.

К. А. ФЕДИНА—75 ШУ

Константин Александрович Федин (1892) кердача социалистически искусства лархаш ехкача советски къаьнача писателех цаI ва. Цох писатель хилар къонача Советски республико Октябра хьадаьхараш гера бе а делла лорадеш хиннача шерашка. Ше дуккхача шерашка беча творчески новкъа бакъдари дега чу дужари дувц цо керда общество хьахилара. Росси эргаялара, советски халкъо коталонца коммунизмага беча наькъа чоалханерчеи къонахчал долчеи ханах. К. А. Федина произведеней керттера тема я саги обществои. Писатело хьахьокх советски хана кIоаргга гучаяьнна йола эрсий революционни характер. Федина кхелла турпал — саг — творец чакхвоал революционни къайлагIа болх беш, граждански тIема цIера алена, пятилеткай шерашта, фашистски унца баьча Сийлахь-боккхача тIема юкъе дакъа лоацаш. Федина книжкашка хьахьекхаб общество эргайоаккхаш Коммунистически парте лоаттабу къовсам. Советски литературана юкъерча коммунистий дикагIа йолча образашта юкъе ба «Хьалхара дега гIоз», «МоллагIа доаца ахка», «Пийза цIи» яхача романий турпалаш Кирилл Извековиi Петр Рагозини. Писатела творчествана юкъе къаьстта йола моттиг дIалоац революционни искусства наькъа, революцена юкъерча интеллигентеи художникеи лоархIача, социалистически обществана хьалхашка искусства деятелий болча бехктокхама проблемо. Академик К. А. Федин литература воккха теоретик, из идейни кIоаргга хилара а цун форма эргаяьккха тоаяра а тIехьа кIаьл ца луш къовсам лоаттабер ва. Хьинаре а дуккхача оагIорахьара а ба писатела паччахьалкхени общественнии болх. СССР-а писателий организацена керте а латташ, цо дукха хIама ду вай литераторий къона тIехьа кхетаяра. Творчески низ тоабенна вола Iалаьмате дика художник К. А. Федин коммунизм хьалъеш доаллача халкъа сий даккхара къахьегаш ва.

ПРЕДПРИЯТЕ—МЕСЯЧНИК

Сийлахь-боккхача Октябра 50-ча шера сийна «Грознефтехимзаводы» яхача объединене предприятешпара ший бувзам чIоагIбар духьа В. И. Ленина цIерагIча культура Дворецо хIара бетта «Предприятей месячникаш» ю. Укх бетта дIахьош я «Предприяте месячник» Грозненски крекинг-заводе. Завода парткомацеи, завкомацеи комсомола комитетаца цхьана кийчъю планах йола мероприятеш.

Месячника планах завода цехашка йийшай дунен халкъашта юкъерча хьалах, хIанзарча хана къамий отношенеш дегIайоалаяра хьакъехьа КПСС XXIII съездо дийцачох, социализми коммунизми хьалъяра ленински план кхоачашъяра тIехьа советски халкъо лоаттабеча къовсамах, планированеи производства экономически стимулированеи кердача система теоретически ларлех иштта кхыйолча темаех йола а лекцеш, хIаьта завода коллективо художественни самодеятельноста концерташ увттадаьд, книжкаш дешарий конференци яьй.

Иштта месячника планага хьежжа кхы массехк мероприяти ергъя заводе а культура Дворece а завода коллективо лаьрхIа ер бутт чакхбаллалца.

ДIахьош йолча месячнико новкъостал ду заводера къахьегамхошта юкъера идейни - кхетама болх дIахо тоабара, цун боарам лакхбара.

С. СУЛТАНОВ.

КЪАХЬЕГАМА ДИСЦИПЛИНА ЧIОАГIЪЕ ЕЗА

СОВЕТСКИ РАЙОНА «КЕРДА ВАХАР» ЯХАЧА КОЛХОЗА СОБРАНЕРА

Районни центра гаьна йоаццаш хозача моттиге улл лоаман колхоз «Керда вахар». 394 пIа да колхозе. Къахьега могаргдолаш вола саг 646 ва, царех маIа саг 312, кхалсаг 334. Эггара лоархIамегIа дола рузкъа — лаьтта 5521 гектар да колхозе, бакъдар аьлча цунах оаха лаьтта 394 гектар мара дац. Вож лаьтта понаши даьгIенаши я.

Мишта пайда эц колхоза нахахи лаьттахи? Из дар укх деношка отчетно-хоржамий собране гулбеннача колхозхоша керттера теркам тIабахийта дийца дош. Отчетни доклад яьча колхоза председатела нов. Мусаева а цул тIехьагIа къамаьлаш даьча колхозхоша а новкъа а долаш белгалдоахар колхоза производственни гIулакхаш лелара хилар.

Хьайбаш леладара геттара аьттув болча лоамашка улл «Керда вахар» яха юртбоахама артель. Лаьтта дика а шортта тIоадал йолаш а хиларах дика тIайоал шига буц. Хьаьна, чаме, цу тIа дажача бежанна сиха дулх тIадуллаш я из. Лаьтта дукхалга диллача 2000—3000 бежан хийца леладе йиш йолаш я колхоз. Цхьабакъда, колхозо из дац.

Дерригa 549 бежан мара дацар артела укх шера, январь тIаккхоачаш, хIаьта царех а етт 201 мара бацар. Вешта аьлча болх бергболаш волча сага цхьа бежан а кхачац.

Геттара во латт доахан дебар гIулакх. Планах укх шера 1 январе 756 бежан хила дезар колхозе, хIаьта укхала уж 1966 шера 1 январь хинначул 11 бежан кIезигагIа да хIанз. Иштта сов ца доалаш хьадоагIа доахан тIеххьарча массехк шера.

Ла мегаргдоацаш лоха я хьайбай продуктивность. Масала, 1965 шера юкъера лаьрхIача цхьан Iаттагара яьккха шура 700 килограмм яр, хIаьта 1966 шера — 750 килограмм. Уж цифраш Iалаьмате эсала я цу ферма хьалха латтача доаркай балхага хьежача. Цар итогаш шозза гаргга лакхагIа да колхоза юкъарчарел. Масала, А. Ахмадовас 1379 килограмм шура яьккхай ше леладеча доахан хIара Iаттагара, 1361 килограмм яьккхай И. Башкиевас. Цу шин доярка доахан вокхардарел дикагIа хилар е цар балха хьалаш кхыча тайпара хилар дац цар шура дукхагIа яккхара бахьан, духхьал цар доаханна лерттIа Iуналдар, уж кхабар, лерттIа деттар да. Нагахьа санна колхоза берригача доаркаша цар санна болх баь баларе шозза дуккагIа хургъяр колхозе яьккха а паччахьалкхенга ехка а шура. Доахан дукха Iаьхар дус, дов, тIаккхета дулх кIезига да. Цулухьа паччахьалкхенга шура дулх а дохкара план кхоачашъяяц колхоза 1966 шера.

Кхы дикагIа латтап укхаза кхаш лелададара гIулакх а. ДIайийнача культураштa лерттIа гIулакх ца дар бахьан шерра-шера лоха хул колхозе хьувкъам. Масала, 1966 шера цхьан гектара тIара 12,6 центнер мара чу ацанзар кIа. 11,7 центнер мара ялдар хьажкIаш, хIаьта коартолаш — 95 центнер, вешта аьлча дIайийнараш миссел. Соахка дIайийна культураш во хилара бахьан шу йокъал йолаш хилар лерхI колхоза кулгалхоша. Амма из нийса дац. Нагахь санна, масала, йокъал а этта хьажкIаш яйна ядаре М. Сулеймановa 44,5 центнер йоккхаргъяцар ше лелаьча гектара тIа. 43 центнер ярьяцар хIанз Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла кандидат оттаьча З. Дибишевас, иштта кхыбараш. Цу факташа хьахьокх соахка дIайийна хIамаш во хилара бахьан йокъал оттар а доацаш царна гIулакх во дар хилар.

МоллагIча боахама керттерча хьокхамех цаI я рентабельность. Мишта латт из гIулакх «Керда вахар» яхача колхозе. Цо хьамел деча хIаманта дIабода мах лакха ба, хIаьта 1966 шера 1965 шера хинначул а лакхагIа ба из. Масала, 1965 шера 2 соми 29 кепиги дахад колхоза ялатий центнерага, хIаьта соахка — 9 соми 80 кепиги, шурий центнерага 1965 шера 29 соми 41 кепиги дахад, соахка — 38 сом, доаханна тIаккхетача дулха центнерга 1965 шера 90 соми 22 кепиги дахад, хIаьта соахка — 208 соми 28 кепиги. Иштта лакха да колхоза кхыча продукцега дIадоар а. Дерригa дIалаьрхIача 100 сом мах болча продукцега 155 сом дIадахийтад колхоза. Цудухьа колхоза зе хиннад.

ГIулакх иштта оттар бахьан долаш во да колхоза финансови хьал. Гарантийни алапе тIа баьхача колхозхоша июль бетта денз соахка баьча балхах ахча ийцадац.

Цудухьа тамаш а яцар колхозхоша деш дола къамаьлаш шоай боахаме латтача гIулакхашта чIоагIа раьза боацаш хилар. Цар дувцар шоай резерваех, кхоачамбоацараш гучадоахар, уж дIадахара де дезараш белгалдоахар.

Колхозхочо Д. Бакаева чIоагIа хала а хеташ дувцар шоай колхозе цун балха юкъе дакъа ца доацаш нах хилар. Нагахьа санна вай берригa къахьега могаргдола нах, кхашка, фермашка, доаханна доакъар кийчдеча балхаш де арабоалаш хилча, хIаьта балха арабувлараша лерттIа балхаш деш хилча, вай дIа мел дийнар хьувкъаргдар, доахан онда, шурийна дика хургдар аьлар. Из вайцига хIанз укх сахьате долаш дац, амма хилийта деза. Цхьаккха а саг хила йиш яц вайна юкъе балха ара ца воалаши ше деш дар лерттIа хьа ца деши. Правленена ха деза хьара колхозхо фу деш ва, цо шийна тIалилла гIулакх мишта кхоачашду. Вай, колхозхой а латта йиш яц цу гIулакха юстара. Болх бе ара ца воалачунга, дер во дечунга вай ала деза: тхопа ваха безам болаш вале хьо ишта лела йиш яц. Колхоза балхах, колхозхой вахарах дог ца лазар колхозера дIаваха веза. Иштта чIоагIа раьза воацаш вар болх ца берашта доахал лeладу Эльбузаев а «Со ди а бийса а ца къовсаш доахан Iалащде гIерташ лел, хIаьта цхьабараш шоашта аьттув бар лаха гIерташ боахк. Цу нахага ала деза мотт сона: колхозе вахаш вар, колхозе болх беш хила веза».

Колхоза болх тоабара, Октябра юбилейна кийчо яра а де дезараш белгалдаьхар собране. Колхозхоша лаьрхIар бIаьсти хьажкIел совгIа дикагIа долча лаьтта 30 гектар коартолаши 15 гектар тхьамкеи дIаде. Дерригa дIадувргдола фу хIанзэ а Iалащде а кийчде а лаьрхIар собране.

Кхашта дикагIа гIулакх дара ерригa дIалийна хIамаш хIара колхозхочоа гектар йолаш дIанийсъе а гIулакх ца а деш ший бехках ший гектара тIа дIайийна хIамаш йоаяьр бехктокхаме оза а отталир. БIаьстан балхаш ханнахьа а дика а де лаьрхIар.

Балха ара ца боалача наьха хьакъехьа а сонам бир собране. Цо лаьрхIар болх ца берашта беш ца яла, болх ца бойя беш йолчунгара хьаргкха. доахан колхоза даьгIенашка ца доажадайта, мангал хьакха моттиг ца яла.

Укх шера колхоза массехк керда гIишло хьалъе лерхI: доахан кхий, хьайбаш леладерашта шиннахьа цIенош, бани, кхыяраш. Октябра юбилей тIаккхоачаш юрташ тоае а лаьрхIар. Керда колхоза правлене а, иштта председатель а хержар собране.

М. ГАДАЕВ.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ТХА ЗАОЧНИ СЕМИНАР

«УЙЛА ШАЬРА ЕЧО—ДIА А ШАЬРА ЯЗДУ»

«Уйла шаьра ечо — дIа а шаьра язду» — Ленинах язъьяча гIоръянна йолча ший очерка тIа Горьке дувц, немецки философа - идеалиста Шопенгауэра уж дешаш Владимир Ильича хезачо кана Ленина цигга белгалдир: «Цул дикагIа цо цхьаккха хIама аьннадац мотташ ва со...» яхаш. А, хуле гамеш я, Горьке деш дола из тешал шийна дайзачул тIехьагIа ший уйла цунна тIа ерзаергйоацаш вола саг. БелгIгала ма кIоаргга немецки философа уйла а яр Ленина лакхерча авторитето бакъъяьр.

Долче, моллагIа къамаьл шаьра дара эша эггара хьалхара, керттера хьал дешашца хьадувца дезаш дола хIама шаьра кхетадар да-кх. Вешта аьлча, нагахьа санна сай дувца безам болаш дола хIама массе оагIорахьара бокъонца кхетадаь со вайнавеце. тIаккха мел со веттавалараc са вIаштIехьдаргдац дIадувццашехьа а долла хIама кхетадергдолаш дIаала.

Уйла шаьра яр — эггара хьалхара, чIоагIа лоархIамера, цхьабакъда, хьалхарча юхьигера, цкъарчоа дола хьал. ХIаьта, къамаьл шаьра дарах дувцаш вай хилча, укхаза хаттар хьалхашка ца отта йиш яц. Мегад, са язъе безам болаш йола хIама, факт соне массе оагIорахьара шаьра йовзаш хулийтаргья вай. ХIаьта малагIча хьаддача наькъашца вIаштIехьдоал дIаяздеш дар ше шаьра хулга? ФуннагIдаь а цу деша чуповцам хьагучебаьккха, башха, шаьра дIаяздар малагIча керттерча хьалех латт кхетаде мегаргдацар-теш... Ши-шегIа кхетедеш да, уж хьалаш а оттадаь, вай цу тайппара, моллагIа йовзув деча хана, моллагIа къамаьл деча хана кхоачашде дезаш дола цкъара, керттера, принципиальни хIамаш къовстадергхилар. Мел деш дола къамаьл а кхетадолда яхаш деш ма дий. Iа дувцар кхетадеш бола нах дукхагIа мел хул дикагIа да. ХIаьта Лев Толстоя кхыметтел «Искусства сийлахь-доккхий предметаш сийлахь-доккхий да алхха уж массанега дIаккхоачаш а массане кхетадеш а доландаь» яьхад.

БелгIгала, нагахьа санна сийлахь-боккхача писателаша меттел, йоккхий таланташ яраша а шоай уйлаш дIа мишта язъьяй хьежача, цар меттах доаллача цхьан юкъарча хIамах тамаш ца е йиш яц: — мотт цхьалха, нийса, шаьра хилийта гIерташ хилар. Хийцца ала йиш йолаш да, ишта наьца никъ ший тайпара исторически закономерность я, аьнна. Духхьал цхьалха, нийса, шаьра хиларах вIаштIехьдоалаш да дай-мехкарча санна, иштта кхыча-мехкашкарча а Iилман корифеяй балхашкара вайна бIаргагуш бола мотт шаьра кхетабеш хулга. Цхьабакъда, уж дика гIулакхаш диззагIеи «чIоагIагIеи»/ гучадувл сийлахь-боккхийча писателий произведенешка. Цудухьа эггара дикагIа, эггара чIоагIагIа дог теша а деш из бакъдеш хургда мотт кIоаргагIа бовзарий, эггара дикагIа болча деша говзанчий шоай дешаш.

Цу тайппара, хьалхагIа дувцаргда вай уйла шаьра ярах, мотт шаьра хилийтара ца хилча даргдоаца гIулакх из долга а ховш.

«Хьайна шаьра ховш дар мара ма дувца, ца хой Iадда Iе» — Лев Толстой. — Цу дешашкара вайна хьагуш болча тамашийна чIоагIа дог тешадеча низа маIан малагIа да аьлча, Толстойна хетачох, из да шаьра къамаьл, уйла шаьра хилар хьагойташ хинна ца Iеш, истина, бакъдар хьагойташ а хилар.

«Истина — эггара нийсагIа йола белгало, — яьхад цо, — из да мотт цхьалхеи шаьреи хилар. Харцо масса за а хул чоалхане, къайлагIа нуи доагIаш, хабар дIаьха долаш...» Мадарра аьлча, уйла мел чоалханеи кIоаргеи яле а, цунна массеза а корайоагIаргъя из дIаккхетаергйолча тайпара ювцара форма. «...Уйлаш кIоаргга хиларо, — яздаьд Белинске, — цхьанна а тайпара новкъарле яц дIаяздер шаьра хилийтара, дика кхетадеш дар отта а паргIата а дIаяздулу...».

МоллагIа хIама дика кхетадарах цунна духтIаьалрах геттара нийса аьннад Л. Толстоя — «уйла карзерзэяр». Бокъалдар аьлча цо сийлахь-боккхача писатела, гуччахьа мукIарло даьд: «Со массеза а тувлалуш а хиннав. тувлалуш а ва са дIаала безам бола уйла ез ца «хетаеча, айса из бокъонца хьачу ца паьцача хана». ФуннагIа хIама язъяра хье кийча вийвеций хара, Гоголя могадаьд: «...перо бе ма болла долла хIама кхетадеи керта чу поаттадеи кхыметтел бера а низ кхоачаргболча тайпара шаьреи порядкахи долла хIама керта чу сацщалца йолча хана...».

Цу тайппара, лакхе вай доаладаьча къамаьлаша геттара дика хьахьокх уйла шаьра ца хилча дIаяздер шаьра хила, мотт шаьра хила йиш ца хилар. ХIанз хьожаргда вай мотт цхьалха, нийса, шаьра хиларах эрсий сийлахь-боккхача писателаша фу дувц. Эггара хьалха метте цхьалхалах.

«Деша даькъах паьца аьлча, — яздаьд Пушкина, — из цхьалха ме хул, дикагIа да. Керттердар истина, бакъдар да». Дикаца лаьрхIад Пушкина мотт цхьалха хилар. Цо иштта оалаш а хиннад цунах дика цхьалхло. ХIаьта цкъа эккхийта аьннад Пушкина, «Цхьалхха хьаала Iайха оале: тоьал хьаькъал долаш ва хьо цу гIулакха». Язъеш йолча хIаман цхьалхала уйлан кIоаргалцарча, хьаькъалцарча бувзамах башха-дика дешаш аьннад Горьке: «бокъонца дола хьаькъал массаза а геттара цхьалха хьаоалалу — цунна дола къаьгга тешал да Владимир Ильич Ленин». Горькена хетачох метта цхьалхал я бакъдар духхьал хьадувцаш яр: «Бакъдолчоа цхьалхал эш, харцонна — чоалхал...». Дагардар цхьалхха дIаязде Iомавалар — атта гIулакх вIалла а дац. МоллагIа долча хьинара, таланта санна атта гIаккхелац цунча саг. «Йоазонстила цхьалхали шаьрали вIаштIехьйоал литературни дикал лохъяра наькъаца а ца йолаш бокъонца йолча говзалца». — яздаьд Горьке. Белгалдоапаш гIулакх да, хьаькъалера уйлаш цхьалхха хьахьоккхара эггара дикагIа карагIдаьннар Горькена эрсий кицашкеи иллешкеи гуш хинна хилар: «Деша цхьалхалах доапп эггара доккхагIа дола хьаькъал, кицаши иллеши массаза а лоаца хул, хIаьта хьаькъали уйлеи бIарчча книжкаш яздалле да царца». Горьке цу тIеххьарча дешашка цхьалхала нийсса оттаяьй къамаьла лоацал. Из чIоагIа белгалдоапаш да: сийлахь-боккхача писателаша метта цхьалхалах дувцаш йолча дукхагIча моттигашка цун лоацалах а дувц. Гучох цун маIан да, яздеш дар лоаца хилийтар писателаша деша цхьалхал хьахьоккхаш дола керттердар лоархIаш хинна хилар: «ЦхьалхагIа! ЛоацагIа! — яхаш хьийхад Горьке рабкорашта, — тIаккха чIоагIа а хургда, хозагIа а хургда», — хIаьта Лев Толстоя массаза а лаьрхIад: «кхоанен тоаеннанача эргалон идеал хургья... деча къамаьла лоацал, шаьрал, цхьалхал».

ЛоацагIа хилийтара эггара нийсагIа бола никъ — материал зIамигъяр. «Мел хьаькъалера дешаш тIатохарах а тоалургъяц сочинени, — яьхад Л. Толстоя — из лоацъяро тоае гаргалучча тайпара дукха». Цудухьа хьехам баьб цо «къахетам боацаш дIаяха къоаста луш, йIаьхъяь, ца йоагIаш, цхьан дешаца аьлча кхоачам ца беш йола ерригa моттигаш, шоаш шоашца уж дика яле а» яхаш. Ше шийна лира критика а хар, ший материала юкъера ца эшаш, сов мел дола хIама къахетам боацаш дIадаккха хар — цу тайпарча кхетамех «сийлахь-боккха кхетам» аьннад Достоевске». Ше яздаьр дIадоаде ховш а низ кхоачаш а вар — яьхад цо, — из гаьна гIоргва. Сийлахь-боккха мел хиннача писателаша геттара лоаца яздаьд...».

Ужжа миссел кIоаргга, къаьгга, белгала йоацаш яц йоазон цхьаькха лоархIамерча дикалах — метта нийсалах — йола эрсий сийлахь-боккхийча писателий уйлаш а. Шерра довзаш да тIагIоргттадаь Горьке дIадехаш хиннар: «...эггара нийсагIча тайпара юкъенхахьанза даргдац дешаш». ТIагIорттадаь Горьке дIадехаш долча цу декхара маIан да. «Бакъонца болча кхетама массадолча хIаман зеннегIа да бокъонца къоастапуш йоаца уйлаши дешаши юкъеххехар» (Л. Толстой). ТIеххьарча цитата логически акценто, из гуш мадарра белгалдоаккх, дешаш юкъе нийса ца кхахьарах хьакула гIалаташ вIалла мегаргдоацаш хилар. Укхаза дага ца дохийташ дита йиш яц Писарева белгалдаьккхар: «...дешаш харцахьа юкъаккхахьаро шийна тIеххьа гIалаташ а дахь уйлан даькъе а цул тIехьагIа практически вахаре а».

Кхетадеш да, материал ешараш дуккагIа ме хул, цу гIара къамаьл нийса хиларга дикагIа хьежа везаш хилар. «Нагахьа санна дIаяздеш дар вайна нийса хилар деза, — яьхад Л. Толстоя, обществацара дийша бараш дагахьа а болаш, — халкъа эш из кхы а эзарзза дукхагIа нийсеи меттахьа а хьожадаьи хулга, цудухьа йиш яц ца кхеташ язде».

Нийса ца яздарех хула гIалаташ къаьстта а магийта йиш йолаш дац материал лоархIамерча общественно-политически темах язъьяча хана. Хозахетадаь яьхадац Горьке: «Материала социальни лоархIам цIенхашттагIа ме хул, цо дIадех форма нийсагIа, кхеташагIа хулга, — из кхетаде деза дукха ха я аьнна хет сона».

Сийлахь-боккхача писателаша меттах дийцараштa юкъе, метта цхьалхалахи нийсалахи дувцаш дарел совнагIа, кхы цхьаькха цхьа категори а я, — къамаьла шаьралца ювзаенна. Метта шаьралца, вешта аьлча, эмоциональни а логически а тешавеш хиларца белгалбоал материало еш йолча воздейства низ дикка доккхача даькъе. Цудухьа къамаьл шаьреи мерзеи хилар чIоагIа лоархIаме да публициста метта юкъе. Духхьал журналист дагахь а волаш, Пушкина яздаьд: «...Цо уйла ю, эгIазкхувл, уйла а яйт, вела а ву: лоархIамера гIулакх да, къаьстта а журналиста». — Мотт бокъонца шаьра нийса, мерза болаш къамаьл дар Пушкина цIенхаштта хьакъоастадеш хиннад яссача риторикех, харц патетичностах. дIаьхдаь дувцарах. Цо яздаьд «ЦIера сов везваро, геттара хеставаро, тоам боаца къамаьлаш даро вIаштIехьа болча наха салоIам бергбац». Журналистий къаьстта а дIаболалуш бэрий, материалаш тIа каст-каста бIаргаго йиш кургья цхьаькха гIалат а,—сов тIехьваьнна мотт хозагIа, говш буаца гIертар. Цу харц наькъо массаза а журналистски говзала гIора дIатувлаву. ХIаьта Чернышевске кхыметтел укх тайпара а аьннад цунах: «Оригинальноста йоакхо еро оригинальность йоаю». — Мотт бокъонца шаьра а хоза а лебар массаза а Пушкина «Дика цхьалхо» лаьрхIача цхьалхалца дувзаденна да. — «Цхьалха язде. — аьннад цкъа Тургенева, — диц ма делаш — эггара хозагIа хьадж йолаш долча эизах а ягIац дуфе хьадж».

Ишта я метта цхьалхалах, нийсалах, шаьралах йола эрсий сийлахь-боккхача писателий цхьайола уйлаш. Хьаькъалерча уйланца цхьана гардеш хилча, царех кул лакхера образ, писателий шоай произведенеш йолаш дола хьаькъалера къамаьл. Кхы дашка ца дезаш кIоаргеи дог тешадеши да укх лакхехьа дийцараш: цар шоаш дувц шоаех. Цунца цхьана уж лакхе дийцараш сов лоархIаме. хиларах, цар маIан долла хIама чулоацаш хиларах — алхха цу гIулакхо бахьан хулийт вайна метта цхьалхалах, нийсалах, шаьралах моллагIча литература метто, эггара хьалха газета метто жоп дела дезаш дола керттера дIадехараш лархIа...

Лакхе мел йоалаяьча цитатай башха-дика итог хила йиш йолаш да Тургенева ер дешаш: «Нагахьа санна Пушкинари Гоголари къа а хьийгадале, шоаш язъяь хIамаш иттазза юха тоа а яьяле, хIаьта вайна-м, зIаммигача наха, дала ше а мукъабеннаб. ХIаьта цкъаза хозза мегаргйола уйла керта чу хьачуеначул тIехьагIа, цунна дикка теркоеи из тоаеи мекъал йича, — юххера а дош доацар хул. Иззаморг соца цкъа санна дуккхаза а хиннад. — хIаьта дIахо йодеча хана из тайпа гIулакх кхы ца де аьнна дош а деннад аз сайна».

Ю. УШАКОВ,
филологически Iилмай кандидат.

ЛадувгIа

25 ФЕВРАЛЬ, 1967 ШУ.

РАДИО: 6.30 — Нохч-ГIалгIайчен ахарко (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш 6.50 — Ховмаш. 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — Къона тIехье (нохчий меттала). 8.45 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — «Ленин гIалгIай литературе» яха радиокомпозици (гIалгIай меттала). 16.25 — Нохчийи гIалгIайи иллеши ашараши 16.45 — Керда ховмаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда ховмаш (эрсий меттала). 17.15 — Концерт. 17.45 — Керда ховмаш (нохчий меттала). 18.23 — Къокал (нохчий меттала). 18.53 — Ашараш. 19.00 — Зори Кавказа яха радиожурнал.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — Берашта «Зорнишка» яха ловзар. 18.15 — Кагирхоша — Юбилейна. 18.35 — Киножурнал. 18.45 — Хьалъеш йола тха керда гIишлош. 19.25 — Бакъдолчох даьккха фильм. 19.45 — Планета яха телевизионни клуб. 20.15 — Шоана бераш. 20.25 — Кинониккъбарe клуб. 20.55 — Телевизионни мозаика. 21.35 — Вала, теккаргий паччахьа яха фильм-балет.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гIа этаж) ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 3-44-98; редактора зам. 3-39-11; партийни вахарен культуран отделий — 3-42-30; промышленноста отдела — 3-34-38; юрта боахама отдела — 3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж) ТЕЛЕФОНЫ: редактора — 3-44-98; зам. редактора — 3-39-11; отделов партийной жизни и культуры — 3-42-30; промышленного отдела — 3-34-38; сельскохозяйственного отдела — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий» проспект Революции 7/84

СФ03038, Заказ № 1054.